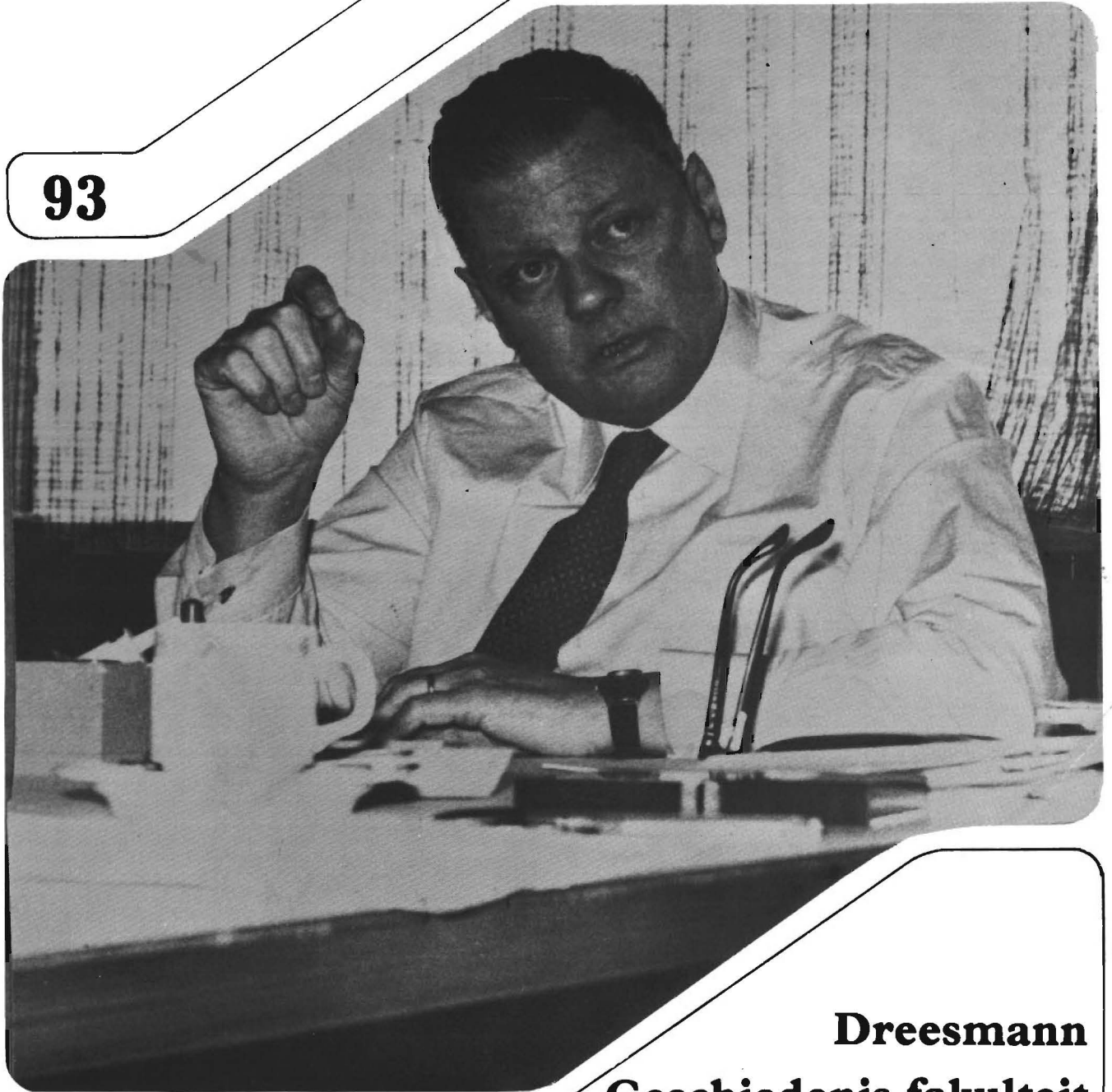

rosta

februari 1982

93

**Dreesmann
Geschiedenis fakulteit
Bouwbeleid**

In dit nummer

ROSTRA

BLAD VAN DE ECONOMISCHE FACULTEIT DER UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

REDACTIE

Adriaan Dorresteyn
Harko van den Hende
Joke Jansen Schoonhoven
Jos Jongstra
Rob de Klerk
Hans Koenhein

ADRES

Jodenbreestraat 23
kamer 1339
tel. 525 24 97
1011 NH Amsterdam
copy naar:
Rostra
Jodenbreestraat 23
kamer 1339
1011 NH Amsterdam
Adreswijzigingen:
Studentenadministratie
Jodenbreestraat 23

ADVERTENTIES

Bij voorkeur schriftelijk
of telefonisch:
525 24 97 en 020 - 83 64 99
Tarieven:
1/1 pagina f 370.-
1/2 pagina f 300.-Bij 4 plaatsingen resp.:
f 350.- en f 285.-

OPLAGE: 2500
verschijnt 8x per jaar.

COVERDESIGN

Dick van Hell

DRUK

Drukkerij Kaal
Nieuwe Herengracht 61

L.S.,

De jaren '70 werden door menigeen getypeerd door matheid. Wetenschappelijke analyse heeft echter uitgewezen dat zij die dat beweren nog steeds nageilen op de woelige jaren '60. Prof. Van Stuijvenberg betoogde in zijn 'feestrede' ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de fakulteit immers, dat de belangstelling van studenten voor onze fakulteit was afgenomen vanwege alle woelige gebeurtenissen in de jaren '70. Wat dacht U daarvan!

Gelukkig lijken de jaren '80 meer op matheid af te stevenen, zodat onze oude geïllustreerden toch nog aan hun trekken kunnen komen.

De belangstelling bij het jubileum van de fakulteit heette redelijk te zijn. Aanwezig waren echter alleen enkele tientallen wetenschappers die de gebeurtenis deels als aangename onderbreking van hun werkzaamheden ervoeren. Studenten waren, op een enkeling na, in geen velden of wegen te bekennen.

'Ter gelegenheid van haar 60-jarig bestaan organiseert de Fakulteit der Economische Wetenschappen op vrijdag 15 januari 1982 een symposium over 'WERKEN EN WONEN IN AMSTERDAM', zo kon U lezen in de vorige Rostra. Akkoord, hij lag te laat in de bus voor die gelegenheid, maar dat mag toch niet de reden zijn dat de overige publiciteit en het aanschrijven van 1200 ekonomen, een reactie oproep van 35 personen! Het hele gebeuren werd dientengevolge maar afgelast. En de prijsuitreiking voor de prijsvraag welke was verbonden aan deze dag? Maakt U zich geen zorgen: er waren geen inzendingen!

We hebben nog 7½ jaar, laten we proberen er alsnog wat van te maken.

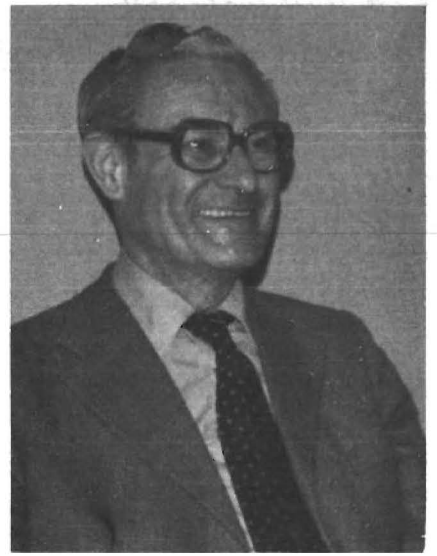
Rostra zal U blijven helpen attent te zijn op relevante gebeurtenissen en ontwikkelingen. Dit moet zij wel doen zonder de bezielende medewerking van Noor de Bruin, Hans Soons en Mic van Wijk, die heden afscheid hebben genomen van de redactie.

Dat het U allen en hen in het bijzonder goed mag gaan.

- pag.3 Geschiedenis van de economische faculteit; Prof. dr. J.H. van Stuijvenberg
- pag 4 Twee-fasenstructuur; Dick van Nes en Hans Oostendorp
- pag. 5 Bouweconomie en bouwbeleid; drs. P. Jongejan
- pag. 10 Interview Dreesmann; NdB, MvW
- pag. 13 War with the chips?; HvdH, JJS
- pag. 17 A.S.N.: Rente zonder bijsmaak; JJS, HvdH
- pag. 19 Dageraad; Dick van Nes

Geschiedenis van de Economische Faculteit

Het begin

Reeds bij de omzetting van het Atheneum in de Gemeentelijke Universiteit uitte de 'Orde van Hoogleraren' de wens, dat 'bepaaldelijk voor de handelswetenschap en voor de kunst leerstoelen worden opgericht'. Daar is echter niets van gekomen. Het bleef stil, totdat W. Kreukniet in 1898 een brochure publiceerde, 'Handelonderwijs', waarin hij puntig de noodzaak van hoger handelsonderwijs bepleitte. Deze brochure sloeg in. Nog in hetzelfde jaar werd de 'Nationale Vereniging voor Handelonderwijs' opgericht. Deze Vereniging kwam reeds in 1902 met het 'Rapport Boissevain-Hülsmann'. De noodzaak van hoger handelsonderwijs werd daarin met klem naar voren gebracht.

Het rapport werd aan Dr. A. Kuijper, destijds eerste minister, aangeboden. Van de adhesiebetuigingen, gevraagd aan de Kamers van Koophandel te Amsterdam en Rotterdam kwam echter niets: zij stonden er overtuigd afwijzend tegenover. Dr. Kuijper was er echter enthousiast over. Het probleem van het (hogere) handelsonderwijs bleef daarna in de lucht. Limperg gaf er in 1910, op een congres in Wenen, zijn mening over. Hij betoogde, dat handelsonderwijs economisch hoger onderwijs diende te zijn, op een uitsluitend wetenschappelijke basis, in een afzonderlijke faculteit van een bestaande Universiteit.

Inmiddels waren te Amsterdam in 1904 en te Rotterdam in 1906 verenigingen voor voortgezet handelsonderwijs opgezet. Zij verzorgden avondcursussen voor meer uitgebreid handelsonderwijs.

In 1913 werd, nog vrij onverwacht, te Rotterdam de 'Nederlandsche Handels-Hoogeschool' opgericht

Toen kwam er ook beweging in Amsterdam. 'Hou' en 'Trouw', de vereniging van oud-leerlingen der 5-jarige Openbare Handelsschool (Limperg was er voorzitter van) en de Vereniging voor Voortgezet Handelsonderwijs te Amsterdam trokken zich de zaak van het hogere handelsonderwijs in de hoofdstad aan. Zij zouden gezamenlijk optrekken.

Onderling meningsverschil (dagonderwijs of voortgezet avondonderwijs; theoretisch of op de praktijk afgestemd onderwijs) verlamde echter hun activiteit. Contact met de Universiteit leidde niet tot enig resultaat. Een impasse dreigde.

In die omstandigheden benoemde de Senaat van de Universiteit in 1918 een commissie, om het vraagstuk van het hogere handelsonderwijs te onderzoeken. Voortvarend werd nu gewerkt. Op 10 juni 1921 aanvaardde de gemeenteraad met 26-6 stemmen het voorstel tot het instellen van een handelsfaculteit. Een novum; de toenmalige wet op het hoger onderwijs kende slechts vijf faculteiten. De handelsfaculteit werd echter door de regering als zesde erkend.

In tegenstelling tot de opzet van de studie te Rotterdam, kreeg de tweejarige opleiding voor het kandidaatsexamen te Amsterdam geen afgerond karakter; zij was bedoeld als voorbereiding tot de, eveneens op twee jaar geprojecteerde, doctorale studie.

Op 16 januari 1922 werd de faculteit door haar eerste voorzitter, Prof. Dr. N.W. Posthumus (Economische Geschiedenis) geopend met een oratie over 'Het internationale element in de Nederlandsche Handelspolitiek'. Prof. Th. Limperg ving zijn colleges tegen het einde van het jaar aan. Tot aan zijn aftreden in 1950 zou hij, organisatorisch en wetenschappelijk, een centrale plaats in de faculteit innemen.

In 1929 werd een postdoctorale accountantsopleiding ingesteld. Na de eliminatie van de bètavakken uit het curriculum had het hoger handelsonderwijs het karakter van hoger economisch onderwijs gekregen. In overeenstemming daarmee werd de naam van de faculteit in 1935 veranderd in 'Faculteit der Economische Wetenschappen'.

In de faculteit werd 'theoretisch, zuiver wetenschappelijk' onderwijs gegeven. Zij gaf een 'volledig theoretische en waarlijk wetenschappelijke vorming' (Limperg). In deze opzet bleef het onderwijs algemeen van aard; specialisatiemogelijkheden pasten daar niet in; onder geen beding mocht het onderwijs tot vakonderwijs verwatereen.

Ontwikkelingen na 1945

Vooral na 1945 heeft de faculteit in het teken van verdere ontwikkeling gestaan en wel in drie opzichten: uitbreiding, differentiatie en democratisering.

Uitbreiding. De wetenschappelijke staf bestond in 1939, bij 260 studenten, uit 20 personen, ratio: 1:26. In 1980 omvatte zij 110 personen bij ongeveer 1700 studenten, ratio 1:15. De expansie van de staf is veroorzaakt door de toeneming van het studentental, mede als gevolg van de in 1974 begonnen volledige avondopleiding. Voorts door de intensivering van het onderwijs; de hoorcolleges verdwenen en maakten plaats voor werkgroepen e.d..

Differentiatie. Voor de agrarische economie, de economische sociologie, de verkeers- en vervoers-economie en de economie der ontwikkelingsgebieden werden leerstoelen ingesteld. Tevens vond uitbreiding van het onderzoek in instituten plaats.

Democratisering. Reeds in 1966 werden studenten tot de faculteitsvergaderingen toegelaten. Iemand merkte eens op: 'Het waren keurige heren; zij deden hun mond nooit open'. In 1969 werd een structuurcommissie ingesteld, in 1971 functioneerde onze faculteitsraad, de eerste in Nederland. Staf, Tas en studenten waren daarin in een verhouding van 7:1:6 vertegenwoordigd. De definitieve bestuursvorm werd in 1972 vastgesteld. Sedertdien zijn verschillende raden en commissies op het gebied van onderwijs en onderzoek in het leven geroepen.

Laatste Ontwikkelingen

Thans: de ontwikkeling van de studenten aantallen in de laatste 10, 15 jaar. Ik zal daarvoor de tekst trachten te reconstrueren van de lezing, die ik daarover voor de faculteit, uitgaande van wat aantekeningen, heb gehouden, op 25 januari.

Op de voorgrond zij gesteld, dat het niet is gelukt op korte termijn alle gegevens over het aantal studenten, speciaal in de laatste jaren, te vinden. Aangenomen mag echter wel worden, dat de conclusies, op basis van de beschikbare gegevens, materieel steekhoudend zijn.

Het aantal studenten, landelijk, in de economie steeg van 1.500 in 1940 over 4.400 in 1960 tot 11.000 in 1980. Het procentuele aandeel van Amsterdam daarin daalt nagenoeg constant, dat van Rotterdam in grote lijnen trouwens ook.

Bezien wij desbetreffende gegevens van 1968 af, dan blijkt het aandeel van onze faculteit te dalen, Tilburg blijft ongeveer gelijk, de VU loopt iets terug sedert 1971, Groningen stijgt voortdurend. Nemen wij niet de procentuele, maar de absolute cijfers van de studentenaantallen, dan blijkt van 1968 af, [toen het aantal ingeschreven studenten te Amsterdam met 1794, groter was dan dat van Tilburg (1557), de VU (1021) en Groningen (832)] tot 1980 het aantal in Amsterdam te zijn gedaald tot 1691, dat in de overige economische faculteiten daarentegen te zijn gestegen en wel tot resp. 2035 (Tilb.), 1465 (VU) en 1461 (Gron.). Rotterdam zij daarbij buiten beschouwing gelaten. De VU en Groningen tesamen waren in 1968 slechts 3% groter dan Amsterdam. In 1980: 73%. Amsterdam heeft dus duidelijk aan terrein verloren aan de twee Universiteiten, die in zijn traditionele recruitersgebied liggen. Ten opzicht van Rotterdam verloor onze faculteit nauwelijks terrein. De HEAO en Nijenrode zijn op deze ontwikkeling uiteraard ook van invloed geweest. Hierbij moet in aanmerking worden genomen dat deze ontwikkeling plaatsvond, ondanks de instelling van een volledige avondopleiding in 1975 (als enige faculteit in het land). Thans is 1/3 van het aantal studenten in onze faculteit avondstudent; bepaald een noemenswaardig aantal.

Achteruitgang

De vraag komt nu naar voren: waarom gaat onze faculteit relatief achteruit en als enige ook absoluut terug? Mijn antwoord is: ik weet het niet. Wel kunnen enkele veronderstellingen ter verklaring van deze ontwikkeling naar voren worden gebracht, maar de juistheid daarvan is niet getoetst. Dat zou alsnog dienen te gebeuren.

In de eerste plaats zou een slechte image van de gehele Universiteit [links (voor anderen juist attractief), progressief, bezettingen, door profschriften in opspraak, eeuwig in de contramine]

remmend kunnen hebben gewerkt op het aantal inschrijvingen in de economische faculteit. Betwijfeld moet echter worden, of deze veronderstelling juist is. Het percentage ingeschrevenen aan de Universiteit van Amsterdam nam van 1965/1966 af van bijna 18 tot 16,5 in 1980, dus met 8%. Dat aan de economische faculteit daalde in deze periode echter van bijna 22 tot ruim 15, dus met nagenoeg 30%. Er moeten dus specifieke factoren van invloed geweest zijn op de economische faculteit. Daar komt nog bij, dat de teruggang van de faculteit zich reeds vóór 1969 (Maagdenhuisbezetting) manifesteerde.

In dit verband zou een onderzoek naar de ontwikkeling in de overige (bêta en 'ogen') faculteiten van belang zijn.

In de tweede plaats zou gedacht kunnen worden aan de mogelijkheid, dat de docenten aan onze faculteit bijzonder slecht zijn, zodat het gegeven onderwijs slecht is. Er is weinig reden, dit aan te nemen. J.J. van Duijn heeft in een (voor het overige nogal rammelend) betoog een nieuwe economen-top-30 vastgesteld (E.S.B., 18 nov. 1981). Hierin is Rotterdam met 7, onze faculteit met 5 hoogleraren vertegenwoordigd. Dit is dus niet slecht, al zegt het niet veel.

In de derde plaats kan het mogelijk aanwezige streven, waarover ik wel heb horen spreken, al is het nooit officieel erkend, om van onze faculteit een élite-faculteit te maken met een zware propaedeutische, een grote hoeveelheid wiskunde en een sterke selectie de studie aan onze faculteit wellicht relatief onaantrekkelijk maken.

Daar moet tegenover worden gesteld, dat de teruggang al begon, vóórdat ik, tegen 1975, de eerste klanken in genoemde richting hoorde. Het is gemotiveerd erop te wijzen, dat deze politiek zou zij worden gevolgd: enerzijds personeel-intensief is, doch anderzijds, als er minder studenten zouden komen, gezien de toepassing van

de staf/student ratio's bij de toewijzing van personeel tot een verkleining van het docentencorpus leidt.

In de vierde plaats: het is algemeen bekend, dat een tent, een instituut of onderneming, in het algemeen staat of valt met de leiding. Ik heb ervaren dat, als er ergens iets mis is, dit meestal ligt aan de leiding. Er is geen reden om aan te nemen, dat dit ook niet voor onze faculteit zou gelden.

In dit verband zou ik voor enkele verschijnselen de aandacht willen vragen.

Men kan zich afvragen, of wij en onze faculteit niet veel te veel aan navelstaarderij doen, of wij niet veel te introvert zijn, te vlug tevreden over de bereikte resultaten, te weinig profiteren van de elders opgedane ervaringen. Het is nodig, dat er een frisse wind van buiten komt. De ramen moeten open: wij sluiten ons veel te veel naar buiten af. In dit verband dient men zich ook af te vragen, of er in onze faculteit geen sfeer van angst heerst (bedoeld is het franse 'angoisse', niet: 'anxiété'). Tijdens de bestuurscrisis met name zweeg iedereen, zoals uit het artikel daarover van Koenhein in 'Rostra' blijkt, hooguit werd er gefluisterd, maar vooral geen bronvermelding: niemand durfde wat te zeggen. In een dergelijke sfeer zijn de voorwaarden voor een bloeiende wetenschapsbeoefening niet vervuld. Contemplatie, creativiteit en originaliteit vragen een sfeer van openheid, vrijheid en rust om tot ontplooiing te komen. Er is veel kritiek uitgeoefend op Heertje's kritiek op de activiteit van de wetenschappelijke staf. Hij overdreef wellicht, maar als men het aantal promoties als maatstaf neemt, blijft de wetenschappelijke staf verboden de maat. Uiteraard geldt dit niet voor degenen onder hen, die een prestatie hebben geleverd, gelijk staande aan het schrijven van een proefschrift. Maar hoeveel komt dat voor? Alleen mijn vakgroep (Economische Geschiedenis) voldoet aan de onderzoeks-

verplichtingen, zonder zich daarop te hebben toegelegd. (Dit is geen reden tot juichen, eerder tot treuren). Buitenlanders staan stom verbaasd over de gezapige zelfvoldaanheid en lusteloosheid, die aan onze Universiteiten heerst. Maar in onze faculteit merken wij dat niet, omdat de ramen dicht blijven en wij ons naar buiten afsluiten.

De toekomst

Maar wat er ook de oorzaken van zijn: ons marktaandeel loopt terug. Wij verliezen duidelijk aan aantrekkingskracht in ons recruiteringssterrein. Dit verschijnsel geeft aanleiding tot zorg, niet tot paniek: wij hebben nog altijd 1700 studenten en als enige faculteit, een bloeiende all-round avondopleiding.

Er is echter alle aanleiding tot onderzoek: **Waarom wordt ons onderwijsaanbod door de potentiële vragers ernaar versmaadt (of door hun ouders, vergeet die niet)? Waar wringt de schoen? Hoe kan de achteruitgang tot staan worden gebracht?**

Meerloos (lachen, dansen, rebellie): 'Historische bezinning heeft een sociaal regeneratieve functie. Zij, die de tijd en geschiedenis omver willen werpen, gooien zichzelf omver'.

Wij hebben ons bezig gehouden met historische bezinning. Welnu wat van ons wordt verwacht is: de schouders eronder, met élan en vitaliteit, wellicht ook met Schumpeter's creatieve destructie aan het werk. Zijn er in onze faculteit geen stilstaande vijvers? Wij komen er niet met passiviteit. Goethe: 'Was du ererbst von deinen Vätern hast, erwirb es um es zu besitzen'. Stilstand is achteruitgang. De ons nagelaten erfenis dient niet passief te worden aanvaard, maar te worden onderhouden en verder tot ontwikkeling gebracht. Dat is thans, na zestig jaar, de ons toegevallen opdracht; dat is het 'Gebot der Stunde'.

Prof. Dr. J.H. van Stuijvenberg

Twee fasenstructuur

Eerste rapport van de programma commissie

In september 1982 moet op alle universiteiten en hogescholen de Twee-fasenstructuur (TFS) ingevoerd zijn. De TFS is afkomstig van Pais. Kortgezegd komt de TFS hier op neer.

De studie wordt opgesplitst in twee fasen. Na de eerste fase wordt je doktorandus. De eerste fase is dus te vergelijken met de huidige studie alleen mag de eerste fase slechts maximaal 4 jaar lang zijn.

De tweede fase is een vervolg op de eerste fase. Zij is slechts toegankelijk voor doktorandi en in bepaalde mate voor HBO-afgestudeerden.

In de tweede fase worden drie hoofdstromen onderscheiden.

- de onderzoeksopleiding
- de lerarenopleiding
- de beroepsopleiding (bijv. accountancy)

Na de tweede fase krijgt men geen extra titel. De toegang tot de tweede fase is beperkt. Slechts een bepaald deel van de eerste fase-afgestudeerden kan doorstromen naar de tweede fase. Het precieze percentage is nog niet bekend maar erg hoog zal dat niet zijn.

Een ander belangrijk punt uit de TFS is dat studenten maximaal 6 jaar ingeschreven mogen zijn als student. Daarna valt de bijl en wordt men

eventueel met een 'halve' bul de arbeidsmarkt op (de ww in) gestuurd.

Om per 1 september '82 de TFS in te kunnen voeren heeft de fakulteitsraad voorjaar '81 de Commissie Beginselennota Twee-fasenstructuur w.o. ingesteld. Deze commissie heeft een aantal randvoorwaarden opgesteld waarbinnen verder gewerkt moest worden aan het nieuwe programma. In het najaar van '81 werd daarvoor de Programma Commissie (PC) ingesteld. Deze commissie kreeg de opdracht om zo snel mogelijk te komen met uitgewerkte voorstellen voor een nieuw studieprogramma.

De PC heeft in januari '82 haar eerste rapport uitgebracht. Over de inhoud van dat rapport gaat dit artikel.

Vrij/Verplicht

Het belangrijkste probleem bij de programmering was de vraag: hoe groot moet het verplichte gedeelte van de studie zijn?

Wettelijk wordt de eerste fase opgedeeld in twee stukken. De propedeuse en het doktoraal (resp. 1 en 3 jaar). Op het eerste gezicht ligt het voor de hand om te zeggen propedeuse verplicht, dokto-

raal vrije keuze. Dus 1 jaar verplichte vakken, 3 jaar vrije keuze.

De periode van 1 jaar verplicht wordt echter te kort gevonden om de volgende redenen.

In het verplichte deel van de studie kunnen (of moeten) de volgende vakken opgenomen worden

- economische hoofdvakken
- steunvakken
- nevenvakken.

Van de economische vakken moet men de basistheorie en -toepassing leren die *iedere* nederlandse ekonoom geacht wordt te kennen. Geavanceerde technieken horen daar dus niet in thuis.

Die zaken moeten geprogrammeerd worden in het vrije doktoraal gedeelte, waar men zich door keuze kan specialiseren op één of enkele van die specialistische (deel)theorieën.

Steunvakken zijn wiskunde, statistiek, boekhouden en volgens sommige ook computerkunde. De steunvakken in het verplichte gedeelte moeten die technieken omvatten die nodig zijn voor *iedere* ekonoom om als ekonoom te kunnen functioneren. Ook hier geldt dat geavanceerde technieken thuishoren in het vrije doktoraal, waar men ze kan kiezen.

Nevenvakken zijn bijv. economische geschiede-

vervolg op pag. 15

Bouweconomie en bouwbeleid

Het belang van bouweconomische vraagstukken kan moeilijk worden overschat. In dit verband kan gewezen worden op de vermogenswaarde van de totale voorraad bouwwerken en op de veranderingen, die hierin jaarlijks plaatsvinden. In ruime zin is de waarde van de gebouwde omgeving onmogelijk aan te geven, omdat het gaat om een uniek stuk erfgoed. Dit geldt zowel voor de monumenten uit de 17e eeuw als voor de bebouwing uit de 19e en 20ste eeuw.

Uitgaande van de veronderstelling, dat 40 à 50% van het volume van de totale voorraad bouwwerken uit woningen bestaat en de rest uit overige gebouwen en infrastructurale werken kan op basis van een gemiddelde vermogenswaarde per woning van f80.000,- de totale vermogenswaarde van de voorraad bouwwerken globaal op 800 à 1000 miljard gulden worden geraamd. Deze raming is aan de lage kant, omdat de huidige vervangingswaarde van de voorraad bouwwerken hoger ligt.

Uit deze cijfers valt op te maken, dat een stijging of daling van het prijsniveau op de bouwmarkt tot grote veranderingen kan leiden in de vermogenssfeer.

Het belang van bouweconomische vraagstukken komt ook tot uitdrukking in de jaarlijkse bouwproductie, die thans circa 50 miljard gulden bedraagt.

De investeringen in bouwwerken beslaan meer dan de helft van de bruto investeringen in vaste activa. Dit gegeven wordt in de huidige discussies over het stimuleren van de investeringen veelal over het hoofd gezien. Gegeven de huidige afzetproblemen in de bouw kan de vraag worden gesteld in welke activa de gewenste extra investeringen dan wel moeten plaatsvinden.

De ideeën, die hierover door economen worden geventileerd getuigen veelal van weinig inzicht in de problemen, die zich in de praktijk voordoen. Dit geldt niet alleen voor de investeringen in bouwwerken, maar ook voor de investeringen in andere kapitaalgoederen, zoals machines e.d. De huidige onderbezettingsverliezen bij Hoogovens zijn niet op te heffen door middel van extra investeringen in gebouwen. Het hoofdprobleem is hier, evenals in de bouw, gelegen in een stagnerende afzetmarkt.

De steeds veranderende problemen in de praktijk worden door bouweconomie in verband gebracht met de veranderende relatie tussen de ontwikkeling van de voorraad bouwwerken en de ontwikkeling van de bouwproductie. (zie schema 1)

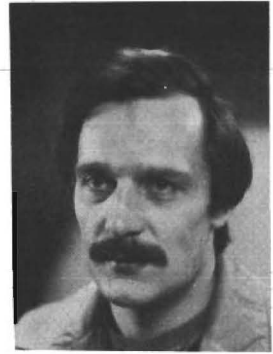
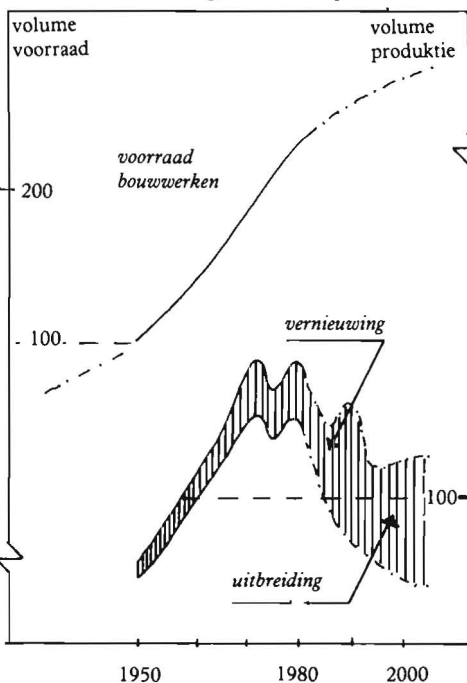
Met deze voorraadbenadering, waarin het afzetprobleem centraal staat, wijkt bouweconomie duidelijk af van de meer gebruikelijke economische stroombenaderingen, waarin de ontwikkeling van de bouwproductie afhankelijk wordt gesteld van de ontwikkeling van inkomens en prijzen.

In de voorraadbenadering wordt met name gekeken naar de veranderende relatie tussen de groei-voet van de voorraad bouwwerken en de groei-voet van de bouwproductie. In de periode 1950-1970 lag de groei-voet van de bouwproductie boven de groei-voet van de voorraad bouwwerken. In de daaropvolgende jaren is een ander beeld te onderkennen. Het volume van de bouwproductie bleef in de periode 1970-1980 globaal op het-

zelfde niveau. Tegelijkertijd namen de fluctuaties in de omvang en samenstelling van het bouwvolume toe. De voorraad bouwwerken is daarentegen blijven groeien, zij het in afnemende mate. Ondanks (of dankzij?) de afnemende groei-voet van de voorraad bouwwerken is in de tweede helft van de jaren zeventig een ongekende hausse opgetreden op de woningmarkt. Deze hausse ging gepaard met een sterke kwaliteitsstijging op een veel hoger kwantitatief niveau. Bij de bouw-wereld en de van hen financieel afhankelijke onderzoeksweld groeide de gedachte, dat de daling van de kwantitatieve component in het bouwvolume blijvend gecompenseerd zou kunnen worden door een stijging van de kwalitatieve component.

Deze gedachte is inmiddels door de feiten achterhaald, maar nog steeds niet geheel verlaten. Op lange termijn wordt een structurele kwaliteitsstijging verwacht. De kwaliteitsstijging uit de tweede helft van de jaren zeventig droeg echter geen structureel, maar een conjunctureel karakter. Als gevolg van de hoge inflatievoet, de extreem lage reële rentevoet en de overspannen inkomensverwachtingen uit de tweede helft van de jaren zeventig nam de belangstelling voor koopwoningen in korte tijd snel toe. Een gewenste toename in de woningvoorraad van 40% koopwoningen naar 50% koopwoningen impliceert bij een voorraad van 4,5 miljoen woningen een extra vraagtoename van 450.000 woningen. Voorzover de eigendomsverhoudingen in de voorraad een star karakter dragen zal in deze vraagtoename via

Schema 1: De veranderende relatie tussen de ontwikkeling van de voorraad bouwwerken (kapitaalgoederenvoorraad) en de ontwikkeling van de bouwproductie

nieuwbouw moeten worden voorzien. Aangezien de jaarlijkse woningproductie ongeveer 110.000 woningen bedraagt, leidt een dergelijke vraag-schuiving al snel tot een overspannen bouwmarkt en een overspannen gebouwenmarkt gekenmerkt door sterke prijsstijgingen.

De vraagverschuiving van kopen naar huren had tot gevolg, dat er minder goedkope huurwoningen werden gebouwd, waardoor het woningtekort onder de lagere inkomensgroepen toenam. Deze ontwikkelingen vormden een stimulans voor de groei van de kraakbeweging.

Gelet op het feit, dat de groei-voet van de voorraad bouwwerken in 1972 haar hoogtepunt bereikte is ook de stelling te verdedigen, dat het conjuncturele karakter van de kwaliteitsexplosie is toe te schrijven aan het vertraagd reageren van het grote publiek en ontbreken van praktisch inzicht in de bouwproblematiek bij overheid en economen. Van niet-economen kan moeilijk economisch inzicht worden verwacht in de bouwproblematiek. Zij gaan af op de geluiden van de economen.

Het keerpunt in de bouwproductie is bijtijds door bouweconomie (en met name door prof. dr. A. Hendriks ing.) aangegeven (1972 en 1977); een reactie hierop van de kant van overheid en economen bleef echter uit. Zij bleven (en blijven nog steeds) vasthouden aan de vertrouwde, maar niet actuele, stroombenadering.

De hausse op de woningmarkt liep uiteindelijk stuk op de toenemende betalingsproblemen. De hieruit resulterende afzetproblemen voor de bouw worden door de bouwwereld c.s. primair toegeschreven aan de gestegen rentevoet en de stagnerende inkomensontwikkeling. Verzuimd wordt om de afzetproblemen voor de bouw te plaatsen tegen de achtergrond van de omvang, die de voorraad bouwwerken inmiddels heeft bereikt, van de afgenomen economische groei en van de afgenomen bevolkingsgroei.

De beperkte omvang van de nieuwbouwmarkt van (dure) koopwoningen en het eenmalig productie-effect van een verhoging van het hypotheekpercentage van 70% naar 100% worden mede hierdoor niet onderkend.

Het instorten van de woningmarkt (dalende omzetten en een aanzienlijke daling van het nominale prijsniveau) leidde met enige vertraging tot een daling van de bouwproductie. In de eerste helft van 1981 daalde het bouwvolume met circa 15% vergeleken met de eerste helft van 1980. Hierdoor nam de werkloosheid in de bouw sterk toe. Het aantal werkloze bouwvakkers, dat in 1980 op

een niveau lag van 25.000 is in 1981 opgelopen tot een niveau van 70.000. Een verder stijging van de werkloosheid in de bouw ligt op korte termijn in de lijn der verwachtingen.

De voorzienbare, maar onverwachte, teruggang van het bouwvolume heeft ook tal van bouwbedrijven ernstig getroffen. Het aantal faillissementen ligt thans op een ongekend hoog niveau.

De vraag, die thans de aandacht vraagt is of een herstel van de groei van het bouwvolume op wat langere termijn te verwachten valt.

Luidt het antwoord positief dan kan het zinvol zijn om de huidige overcapaciteit met overheidssteun in stand te houden. Luidt het antwoord negatief dan komt een bouwbeleid gericht op capaciteitsvermindering in aanmerking.

Het verschil van opvatting tussen voorraadeconomen en stroomeconomen is dus niet alleen van theoretisch belang, maar ook van groot praktisch belang.

Stroomeconomen staan op het standpunt, dat een herstel van de groei van de bouwproductie kan worden verwacht, zodra de economie weer aantrekt en de rentevoet omlaag gaat.

Voorraad economen ontkennen niet, dat onder die omstandigheden een conjuncturele opleving is te verwachten, maar zij bestrijden de gedachte van een duurzaam herstel tot het niveau, dat in de jaren zeventig is bereikt.

Struktureel is een ontwikkeling te verwachten, waarbij het niveau van de bouwproductie blijvend op een lager niveau zal komen te liggen. Dit wordt door de stroomeconomen ontkend.

Volgens de voorraadeconomen draagt de huidige werkloosheid in de bouw een structureel karakter en zal het merendeel van de thans werkloze bouwvakkers een andere baan moeten zoeken of aangeboden krijgen.

Volgens de stroomeconomen heeft stimulering van de bouwproductie thans zin, omdat op wat langere termijn een duurzaam herstel kan worden verwacht en een stimulering van de bouw thans relatief goedkoop is, vanwege de mogelijke besparingen op werkloosheidsuitkeringen e.d. Voorzover de analyse van de voorraadeconomen juist is kan de vraag worden gesteld in hoeverre de huidige structurele werkloosheid in de bouw is toe te schrijven aan externe ontwikkelingen, dan wel aan falend bouwbeleid.

Teneinde de lezer in staat te stellen zich over bovengenoemde vragen een oordeel te vormen zijn in kort bestek de belangrijkste keuzevraagstukken in het hierna volgende geschetst, die samenhangen met een sterke groei van de vraag naar bouwwerken en een nog sterkere groei van de bouwproductie.

De verwachte structurele daling van de bouwproductie bij een afnemende groei van de voorraad bouwwerken roept nieuwe keuze vraagstukken op, die nog niet zijn onderkend. In het Struktuuronderzoek Bouwnijverheid (kosten 25 miljoen), waarvan de onderzoeksfase eind 1980 is afgesloten, zijn de problemen, die samenhangen met een afnemende groei van de voorraad bouwwerken en een structurele daling van de bouwproductie niet aan de orde gekomen.

Voor de bouweconomen is de belangrijke taak weggelegd om de problemen aan te geven, die samenhangen met een structurele daling van het niveau van de bouwproductie. Dit onderzoekster-

rein (planning for decline) ligt nog geheel braak. Terwijl de nadelige gevolgen van het vroeger gevoerde bouwbeleid nu goeddeels worden afgewenteld op de bouwvakkers is te verwachten, dat de nadelige gevolgen van het huidige bouwbeleid grotere bevolkingsgroepen zal gaan treffen. Hierbij valt in het bijzonder te denken aan de lagere inkomensgroepen.

Het produktievraagstuk

De bouwopgave is na de tweede wereldoorlog meer gezien als een produktievraagstuk dan als een inrichtingsvraagstuk. De aanvankelijke belangstelling voor de inrichtingsproblematiek kwam onder invloed van de groeiende vraag naar bouwwerken enigszins op de achtergrond te staan.

Bij het produktievraagstuk ligt de nadruk op de vragen hoeveel en hoe te bouwen.

Drieërlei doelstellingen traden hierbij op de voorgrond:

- 1) het bevorderen van het industriële bouwen teneinde te komen tot een beperking van de bouwkostenstijging,
- 2) het opheffen van het tekort aan bouwwerken (vooral woningen),
- 3) het bevorderen van de continuïteit in de bouwproductie teneinde te komen tot een stabiel niveau van werkgelegenheid in de bouw op lange termijn.

De werkgelegenheidsdoelstelling genoot in het begin van de jaren vijftig een hoge prioriteit, wat samenhang met de slechte ervaringen, die in de jaren dertig op dit gebied waren opgedaan.

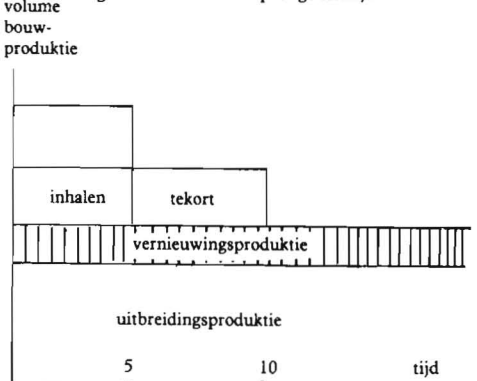
Het produktievraagstuk is al in het begin van de jaren vijftig door de toenmalige minister van Wederopbouw en Bouwnijverheid (In 't Veld, PvdA) helder geformuleerd.

In 't Veld constateerde in 1952, dat de doelstelling van een snel inhalen van het tekort aan woningen op gespannen voet stond met de doelstelling van het handhaven van een stabiel niveau van werkgelegenheid in de bouw op lange termijn.

De minister stond daarom een beperkte groei van de bouwcapaciteit voor, die hij via het bouwprogramma en het vergunningstelsel (rijksgoedkeuring) effectief kon afdwingen.

Volgens de minster zou het woningtekort bij een woningproductie van 60.000 à 65.000 woningen per jaar omstreek 1960 kunnen zijn opgeheven. Schematisch kan het produktievraagstuk uitgaande van een constante uitbreidingsproductie en een constante vernieuwingsproductie als volgt worden geschetst. (zie schema 2)

schema 2 Het dilemma tussen het snel inhalen van het tekort en het handhaven van een stabiel niveau van werkgelegenheid in de bouw op lange termijn

Uit dit schema valt direkt af te lezen, dat het toekennen van een hoge prioriteit aan het bestrijden van de woningnood leidt tot een lage prioriteit voor de werkgelegenheidsdoelstelling en omgekeerd.

Dit keuzevraagstuk, dat door In 't Veld in 1952 in ESB aan de orde werd gesteld en waarover hij advies vroeg aan economen, werd door de toenmalige redactie van ESB (Tinbergen e.a.) als irrelevant van de hand gewezen. Volgens Tinbergen beschikten economen inmiddels over voldoende kennis om een herhaling van de gebeurtenissen uit de jaren dertig te voorkomen. Een inzakkende vraag naar nieuwbouwwerken zou met behulp van globale beleidsinstrumenten (b.v. een rentedaling) gericht op het stimuleren van de vervanging te bestrijden zijn.

In 't Veld toonde zich weinig overtuigd, maar ging uiteindelijk af op het advies van de economen en besloot tot een beperkte verhoging van het bouwprogramma én tot het gelijktijdig voorbereiden van de vernieuwingsproductie (Commissie Krotopruijing).

Hierbij ging hij expliciet uit van de veronderstelling, dat het prijsniveau van de oudbouw in 1960 globaal gelijkgetrokken zou zijn met het prijsniveau van de nieuwbouw.

Met behulp van globale beleidsinstrumenten zou de vernieuwingsproductie terzijner tijd gemakkelijk op gang gebracht kunnen worden. Hiermee was de handhaving van het niveau van werkgelegenheid in de bouw op lange termijn verzekerd, zo dachten overheid en economen.

Bovengeschetste produktievraagstuk raakte in de loop van de jaren vijftig en met name in het begin van de jaren zestig uit de belangstelling onder invloed van de snel groeiende vraag naar bouwwerken. Hierbij ging het niet om een groei van de vernieuwingsproductie (die bleef vrij constant), maar om een groei van de uitbreidingsproductie.

De gedachte van een voortgaande groei van de bouwproductie onder invloed van een exponentiële groei van de bevolking en een exponentiële groei van het inkomen vond steeds meer aanhang.

Daarmee kwam de werkgelegenheidsdoelstelling steeds meer op de achtergrond te staan. De aandacht richtte zich op de bevordering van arbeidsbesparende technieken, waarmee op korte termijn een verhoging van de bouwproductie gerealiseerd kan worden.

Een snelle uitbreiding van de traditionele produktiecapaciteit werd belemmerd door de lange opleidingsduur van jonge bouwvakkers en door de krapte op de arbeidsmarkt.

De ontwikkeling in de richting van een snelle uitbreiding van de bouwcapaciteit door middel van het stimuleren van de specifieke, arbeidsbesparende, technieken vormde volgens minister Bogaers geen bedreiging voor de continuïteit van de werkgelegenheid in de bouw. In zijn Nota betreffende een pluriform en expansief bouwbeleid van 1963 merkt hij op:

'Gezien de huidige achterstand en de groei van de lopende behoefte aan bouwwerken, zijn de perspectieven ten aanzien van de werkgelegenheid in de bouwnijverheid gunstiger dan in vrijwel alle andere bedrijfstakken. Er is derhalve geen reden voor vrees voor een enigszins omvangrijke werkloosheid in de bouwnijverheid; integendeel, ondanks alle in deze

nota voorgestelde maatregelen zal de bouwbehoefte nog geruime tijd de bouwcapaciteit overtreffen. Men denke in dit verband slechts aan de enorme behoefte aan woningen ter vervanging van verouderde woningen.'

De voor- en nadelen van dit bouwbeleid werden snel zichtbaar. Het stimuleren van de specifieke, arbeidsbesparende, technieken had tot gevolg, dat het tekort aan bouwcapaciteit in korte tijd was opgeheven. De bouwproductie gaf hierdoor in de jaren zestig een sterke groei te zien.

Kostenontwikkeling in de bouw

De verwachte bouwkostendaling tengevolge van het toepassen van specifieke, arbeidsbesparende, technieken bleef echter uit. In feite zijn de nieuwe specifieke technieken nooit goedkoper geweest dan de zich steeds vernieuwende stapeltechnieken. Wél boden de nieuwe technieken, doordat zij minder beslag legden op arbeid en bovendien op lager gekwalificeerde arbeid, de mogelijkheid om de bouwcapaciteit op korte termijn uit te breiden.

Onder invloed van de sterke produktiviteitsstijgingen in andere sectoren (chemie b.v.) zijn de bouwkosten in de jaren zestig flink gestegen, waardoor het prijsverschil tussen oudbouw en nieuwbouw, ondanks de huurverhogingen, gehandhaafd bleef en zelfs verder toenam.

In 1967 deed zich het opmerkelijke verschijnsel voor van werkloosheid in de bouw bij een groeiende bouwproductie.

Dit had tot gevolg, dat het aloude vraagstuk van vernieuwing van de bestaande bebouwing weer volop in de belangstelling kwam te staan. In 1968 verschijnt onder minister Schut de nota 'De toekomst van het oude woningbestand', waarin een stimulering van de vernieuwingsproductie wordt aangekondigd in de vorm van vervangende nieuwbouw.

Volgens deze nota zouden in de jaren zeventig zo'n 50.000 woningen per jaar vervangen moeten worden. Minister Udink kwam in 1972 met het plan om 200.000 woningen per jaar te gaan bouwen, waarvan 100.000 voor uitbreiding en 100.000 voor vervanging.

De uitbreidingsproductie is altijd gehaald; de vervangingsproductie nooit. In de jaren zeventig zijn niet meer dan 15.000 woningen per jaar vervangen.

Het vervangen op grote schaal bleek in de praktijk onuitvoerbaar. Hiervoor zijn tenminste twee redenen aan te wijzen:

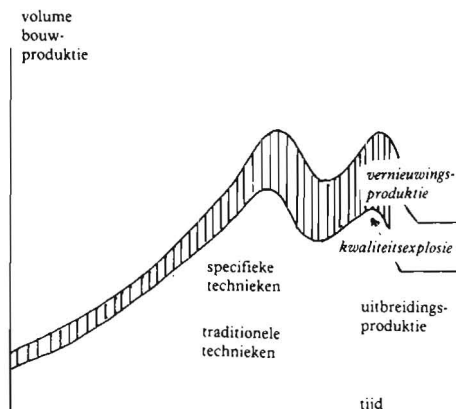
- 1) het bestaan van een tekort aan goedkope woningen, waardoor de voorkeur uitgaat naar de uitbreidingsproductie boven de vervangingsproductie.
- 2) het prijsverschil tussen nieuwbouw en oudbouw, waardoor vervangende nieuwbouw slechts te realiseren is bij een aanzienlijke subsidiëring.

Onder druk van de bevolking uit de stadsvernieuwingsgebieden en vanwege de financiële voordelen voor de overheid kiest het beleid voor kleinschalige vervanging en rehabilitatie boven reconstructie. De uitgaven voor de vernieuwingsproductie nemen vanaf die tijd wel toe, maar de groei is toch aanzienlijk minder dan verwacht.

Na de werkloosheid van 1967 (20.000 man), die te maken had met een afnemende groei van de uit-

breidingsproductie, doet zich in de jaren 1973-1975 opnieuw grote werkloosheid voor in de bouw.

Het werkloosheidsniveau stijgt tot 40.000 à 50.000 man. Deze werkloosheid is toe te schrijven aan de daling van de uitbreidingsproductie tengevolge van een afnemende groei van de voorraad bouwwerken. De werkloosheid is geconcentreerd in de uitbreidingssector; de vernieuwingssector blijft daarentegen groeien. (zie schema 3)

Schema 3: Het keerpunt in de uitbreidingsproductie

Het bouwbeleid ziet in de teruggang van de bouwproductie geen structureel, maar een conjunctureel verschijnsel.

Middels aanvullende werken en steun aan bedrijven tracht de overheid de bouwcapaciteit zoveel mogelijk op peil te houden.

Tegen de tijd, dat de aanvullende werken worden uitgevoerd ontdekt de bouwwereld het gat in de markt: de bouw van dure koopwoningen.

Hierdoor doet zich in het midden van de jaren zeventig het vreemde verschijnsel voor van werkloosheid in de bouw én een tekort aan bouwvakarbeiders. De minder geschoolden uit de uitbreidingssector staan op straat, terwijl er een groeiend tekort ontstaat aan traditionele vaklieden voor de vernieuwingsproductie en de inmiddels op gang komende kwaliteitsexplosie.

De overheid weigert om de kwaliteitsexplosie af te remmen (b.v. middels herinvoering van het systeem van rijksgoedkeuring), omdat een daling van de werkloosheid in de bouw haar niet slecht uitkomt bij een toename van de algemene werkloosheid.

Jaren '70

Als aan het eind van de jaren zeventig de kwaliteitsstijging plaatsmaakt voor een kwaliteitsdaling is de roes voorbij en zijn de problemen aanzienlijk vergroot. De tekorten bij de economisch sterke vragers zijn opgeheven; wat overblijft zijn de tekorten bij de economisch zwakke vragers. De afgenomen economische groei (ook buiten de bouw tekent zich een stagnerende afzetmarkt af) heeft echter tot gevolg, dat de financiële ruimte van de overheid tot een minimum is beperkt.

Onder druk van de financiële problematiek en het tekort aan goedkope woningen gaat het beleid zich richten op de bestrijding van het woningtekort middels de bouw van woningwet- en premiehuurwoningen van lagere kwaliteit.

Daarnaast is de overheid bezig met het onderzoeken en bevorderen van mogelijkheden om tot een verdere verlaging van de bouwkosten te komen (modulaire coördinatie, drager/inbouw, zelfbouw e.d.).

Ondanks een lichte toename van het aantal nieuw te bouwen woningen is daarom een daling van de werkgelegenheid in de bouw te verwachten.

Geconcludeerd kan worden, dat twee van de drie eerder genoemde doelstellingen gehandhaafd blijven, te weten het bestrijden van het (woning)tekort en de bevordering van het industriële bouwen. De derde doelstelling, het handhaven van een stabiel niveau van werkgelegenheid in de bouw, wordt aan deze twee doelstellingen opgeofferd.

In dit kader is het zinvol om aandacht te besteden aan de huidige pleidooien voor het stimuleren van de bouwproductie.

De verwachte gevolgen van het stimuleren van de bouwproductie

Over de verwachte gevolgen van het stimuleren van de bouwproductie lopen de opvattingen uiteen afhankelijk van de gevolgde benaderingswijze.

Hierbij valt op, dat de voorraadeconomen zich met name richten op de gevolgen op lange termijn, terwijl de stroomeconomen zich goeddeels beperken tot de gevolgen op korte termijn.

Het huidige bouwbeleid is in hoofdzaak afgestemd op de stroombenadering en niet op de voorraadbenadering. Een structurele daling van de bouwproductie wordt voorlsnog door de overheid niet verwacht. Alle hoop is gevestigd op een aantrekken van de economische groei en een rentedaling.

Teneinde tot een evenwichtige beleidsafweging te komen is het gewenst om de verwachte gevolgen van een stimulering van de bouwproductie volgens beide benaderingen te inventariseren.

Te verwachten gevolgen volgens de voorraadbenadering:

De verwachte gevolgen van een stimulering van de bouwproductie worden door de voorraadeconomen geschetst aan de hand van de drie genoemde doelstellingen van het bouwbeleid: het bevorderen van het industriële bouwen, het opheffen van het (woning)tekort en het handhaven van een stabiel niveau van werkgelegenheid in de bouw op lange termijn.

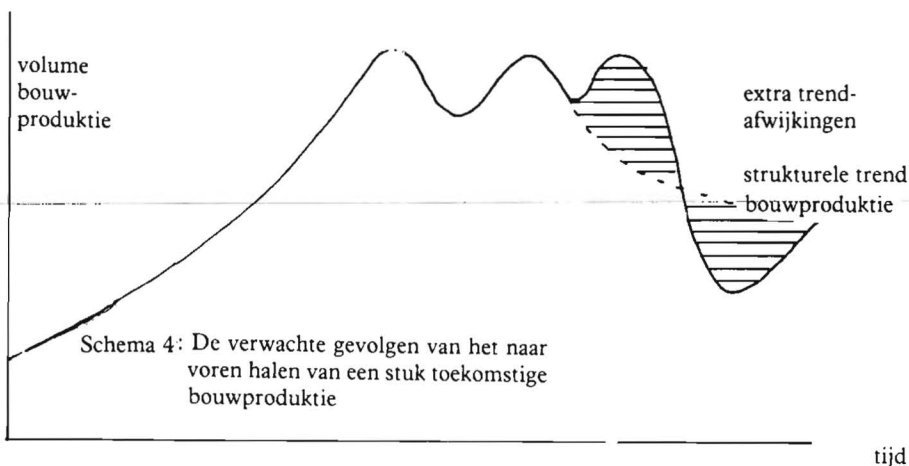
Voor de werkgelegenheidsdoelstelling zijn de gevolgen van een stimulering van de bouwproductie ongunstig.

Op grond van de dalende structurele trend van de uitbreidingsproductie en de ongunstige perspectieven voor de vernieuwingsproductie (alleen de instandhouding biedt een gunstig perspectief) heeft het naar voren halen van een stuk toekomstige bouwproductie slechts tot gevolg, dat de toekomstige werkgelegenheidsproblemen nog groter zullen uitvallen. Dit is strijdig met de doelstelling van het handhaven van een stabiel niveau van werkgelegenheid op lange termijn. (zie schema 4)

Voor de industrialisatie-doelstelling zijn de gevolgen van het naar voren halen van een stuk toekomstige bouwproductie evenmin gunstig te noemen. Het naar voren halen van een stuk toekomstige bouwproductie betekent immers, dat

gevreemd moet worden voor een toename van de fluctuaties in het niveau van de bouwproductie. Te verwachten is, dat hierdoor met name de schaalgevoelige industriële technieken zullen worden getroffen.

Voor de doelstelling van het opheffen van het tekort aan woningen is het stimuleren van de bouwproductie wellicht nog gunstig te noemen. Toch is ook hier grote voorzichtigheid geboden. Een hoge bouwproductie brengt hoge kosten met zich mee, die uiteindelijk door de gebruikers (maatschappij) betaald zullen moeten worden. De vraag is of de lagere inkomensgroepen hiertoe op langere termijn in staat zijn.

Hierbij dient o.m. rekening te worden gehouden met het structurele karakter van de jaarlijkse huurverhogingen i.v.m. de invoering van dynamische kostprijs-huur in 1975. Laat men de jaarlijkse huurverhogingen los (b.v. onder invloed van toenemende leegstand) dan ontstaan exploitatieverliezen, die door de maatschappij gedragen zullen moeten worden. Het idee, dat deze verliezen te zijner tijd op de hogere inkomensgroepen zullen kunnen worden afgewenteld is weinig realistisch. In dit verband kan gewezen worden op het afwentelen van de huidige productieproblemen op de bouwvakkers.

Te verwachten gevolgen volgens de stroombenadering:

De verwachte gevolgen van een stimulering van de bouwproductie zijn door stroomeconomen geïnventariseerd op basis van een aantal macro-economische doelstellingen:

- het bevorderen van de economische groei
- het streven naar een evenwichtige betalingsbalans
- het bevorderen van de werkgelegenheid

Om een indruk te krijgen van de opvattingen van stroomeconomen kan gebruik worden gemaakt van het rapport 'Productie, werkgelegenheid, sektorstructuur en betalingsbalans in Nederland 1960-1985' (1980), dat in opdracht van de WRR (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid) is samengesteld.

In dit rapport is een tabel opgenomen, waarin de afzetmultiplieurs op macro-niveau per sektor zijn aangegeven.

Het commentaar van de schrijvers op de verkregen uitkomsten voor de bouwnijverheid luidt:

'De werkgelegenheidseffekten van stimulering van de bouwproductie zijn, zoals te verwachten, gunstig. Daar staat echter een relatief geringe toegevoegde waarde-effekt van de afzetimpuls op macro-niveau tegenover, alsmede een negatief betalingsbalanseffekt. Stimulering van de bouwnijverheid werkt dus

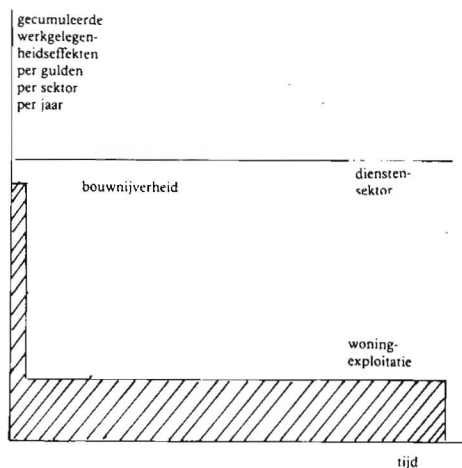
vooral gunstig indien tegelijkertijd door import-substitutie in de industrie het betalingsbalanseffekt wordt geneutraliseerd.'

Hieruit blijkt, dat een stimulering van de bouwproductie volgens de stroomeconomen met name gunstige effecten zal hebben voor de werkgelegenheid. Dat een stroombenadering tot deze conclusie leidt hoeft weinig verbazing te wekken. Eenzelfde conclusie is te trekken uit de gecumuleerde productiecoëfficiënten, die uit de input-outputtabellen van de nederlandse economie zijn te berekenen. Dit betekent echter niet, dat een stimulering van de bouw op langere termijn tot meer werkgelegenheid leidt dan een stimulering van andere sectoren, zoals b.v. de dienstensektor. Een woning, die vandaag wordt gebouwd zal immers na een jaar zijn afgebouwd en dan voor 50 à 100 jaar in exploitatie worden genomen.

Door de blik uitsluitend te richten op de eerstejaars-effecten ontstaat een volledig vertekend beeld. Een dergelijke vertekening doet zich niet voor in andere sectoren, zoals de dienstensektor, waar de productie direct wordt geconsumeerd.

Voor een afgewogen oordeel over het werkgelegenheidseffekt van investeringen in de bouw zullen ook de (werkgelegenheids)effecten van de sektor woningexploitatie in de beschouwing moeten worden betrokken.

Het beeld dat dan ontstaat ziet er geheel anders uit dan het beeld, dat door de stroomeconomen is geschetst. (zie schema 5)

Schema 5: De gecumuleerde werkgelegenheidseffekten van een afzetimpuls per sektor

Van de gunstige werkgelegenheidseffekten van een stimulering van de bouwproductie blijft weinig over; wellicht dat de betalingsbalanseffekten nu positief uitvallen.

Over het effect van het stimuleren van de bouw op de economische groei is weinig zinnigs te zeggen, zolang niet bekend is in welke concrete projecten geïnvesteerd gaat worden. Sommige projecten zullen een hoog rendement afwerpen; andere projecten zijn verliesgevend en zijn alleen te realiseren met behulp van aanzienlijke subsidies. De prijskaartjes van eventuele stimuleringsmaatregelen zijn hiermee globaal aangegeven. Tot slot kan de vraag worden gesteld of de huidige problemen in de bouw door middel van een ander bouwbeleid beperkt hadden kunnen worden.

Hierbij dient te worden bedacht, dat er tussen de drie genoemde doelstellingen fundamentele tegenstellingen bestaan. Een hogere prioriteit voor de éne doelstelling betekent over het algemeen een lagere prioriteit voor de andere doelstellingen. Twee mogelijkheden, waardoor de huidige werkloosheid in de bouw beperkt had kunnen worden zijn:

- een minder snelle groei van de uitbreidingsproductie (in het bijzonder een minder snelle groei van de relatief dure woningen), hetzij direkt via het vergunningstelsel, hetzij indirect via een hogere prijsstelling en vorming van een stadsvernieuwingsfonds.
- een beperking van de specifieke technieken ná het keerpunt in de productie.

Conclusies

Het huidige bouwbeleid is in hoofdzaak afgestemd op de geluiden, die door verschillende pressure-groups uit de bouw- en volkshuisvestingswereld naar voren worden gebracht. Deze geluiden worden ondersteund door stroomeconomen, die de specifieke bouwproblemen niet doorzien.

Een gevolg hiervan is, dat er door de overheid een ad hoc beleid wordt gevoerd, dat niet is afgestemd op de structurele trend van de bouwproductie. Hierdoor zullen naar alle waarschijnlijkheid grote maatschappelijke verliezen ontstaan. In dit verband kan gewezen worden op de groeiende algemene werkloosheid en de gedachte, dat die werkloosheid te bestrijden zou zijn met het stimuleren van de investeringen in bouwwerken (in het bijzonder woningen).

Deze gedachte is geheel onjuist. Een stimulering van de (woning)bouw leidt veeleer tot een toename van de algemene werkloosheid, op middellange termijn. Dit klemt temeer, omdat de beroepsbevolking op middellange termijn zal toenemen. Gelet op het beleid, dat in het verleden is gevoerd levert een snelle aanpassing van de huidige bouwcapaciteit aan de dalende structurele trend van de bouwproductie eveneens grote problemen op. Hier ligt een zeer moeilijk keuzevraagstuk.

Door de bouweconomie is gewezen op de mogelijkheid om middels het stimuleren van de instandhoudingsproductie (d.w.z. opknappen op een kwalitatief laag niveau) bij het gelijktijdig verminderen van de uitbreidingsproductie de aanpassingsproblemen tot een minimum te beperken. De instandhoudingsproductie levert namelijk per geïnvesteerde gulden de meeste werkgelegenheid en de meeste woningen op. De mogelijkheden van een drastische opvoering van de instandhoudingsproductie zijn echter beperkt. De bijzondere plaats van de bouw binnen de nederlandse economie is in dit artikel duidelijk onderstreept. Hetzelfde kan gezegd worden van de plaats, die bouweconomie inneemt binnen de Economische Faculteit.

drs. P. Jongejan

Hier in de zaak heb ik altijd gelijk

In naam de helft van het V&D-concern, in de praktijk president-direkteur van voornoemde b.v. Bovendien buitengewoon hoogleraar Marktbeleid en Marktonderzoek aan onze fakulteit; de enige reden overigens waarom wij hem wel (en bladen als VN, HP en de Volkskrant hem moeilijk of helemaal niet) te spreken krijgen. Dreesmann bekleedt verder vele bestuursfuncties (waaronder tot 1966 lid van het partijbestuur van de KVP) en is kommissaris onder andere bij de ABN (huisbank van V&D), Rohte-Jiskoot (tabaksgrossier met in Nederland twee directeuren en één werknemer) en de Vleeschmeesters (onlangs in het nieuws wegens invoerfraude).

We worden uitgenodigd naar het hoofdkwartier van V&D in Duivendrecht te komen, alwaar hij tot onze schrik zegt slechts een half uurtje voor ons beschikbaar te hebben. Het gesprek wordt uiteindelijk langer, mede omdat sommige van onze vragen hem nogal opwinden.

Dreesmann is gedurende een half jaar min of meer uit de roulatie geweest als gevolg van een attaque; kan nog steeds niet goed lopen; doet zonder er erg in te hebben negen keer zoetjes in zijn kopje koffie (om het vervolgens wijselijk niet op te drinken), maar is wat betreft verbaal geweld de oude gebleven. Zo nu en dan ontsnapt hem een kernachtige vloek ('Ik lees verdomme die Rostra óók nog'), regelmatig is het voor ons onmogelijk een vraag te stellen, laat staan af te maken.

Behalve gepromoveerd ekonoom is hij doktorandus in de vrije studierichting van rechten. Heeft in de zestiger jaren veel gepubliceerd, maar: 'Dit vak eist zoveel van de mensen, dat je niet tot publiceren komt. Bovendien ben je niet meer zo piep, dus hoeft je niet meer zo nodig'.

Intussen drukt hij op de intercom naar zijn secretaresse en roept: 'Heeft u voor mij een exemplaar?'. Na een korte stilte: 'Waarvan, meneer Dreesmann?' 'Van mijn curriculum vitae'. 'Ja, meneer Dreesmann'.

De secretaresse zal nog enkele malen met papieren moeten lopen, wij zijn zwaarbeladen als wij het gebouw verlaten.

Het rapport van de onderzoekskommissie van de economische fakulteit komt tot een totaal van drie publikaties van de leerstoel Marktbeleid en Marktonderzoek. Deze drie publikaties zijn van de hand van één lid van de leerstoel, de heer Cohen. 'Ik houd regelmatig maiden speeches, voor een internationaal gehoor. Dat krijgt hier niet zo'n gehoor, maar (ingehouden fluisterend) dat interesseert me niet zo verschrikkelijk veel. Die kommissie legt wel normen aan waaruit zou blijken dat ik niet publiceer; maar naar mij wordt wél geluisterd', en hij overhandigd ons een lijst van meer dan tachtig publikaties, waarvan 60% uit 1970 en later.

Vindt zichzelf vrij uniek op zijn vakgebied, daar hij zowel goed theoretisch onderlegd als in de praktijk gevormd is: 'Ik ben de enige in Europa die de verantwoording heeft voor een groot bedrijf én enkele uren per week besteedt aan doceren op het gebied van de marketing'.

Dat doceren gaat ook op een hem eigen wijze: voorbereiding is niet nodig ('daarvoor ben ik ook te duur'), hij kijkt nooit in een boek en praat uit de hand. 'Je kunt van mij niet zeggen: gut, wat een ouderwetse vent is dat, want ik behandel dingen uit de krant van gisteren en uit de Business Week van vorige week. En ik lees zo ontiegelijk veel, dat je maar op een knopje hoeft te drukken, right, en

Doet deze 'gekke job' omdat hij het lollig vindt, ook zichzelf dan moet dwingen goed te formuleren: 'En ik wil niet pedant zijn, maar hier in de zaak heb ik altijd gelijk en op de universiteit krijg ik weerwoord'.

Staat geheel achter het beeld van de economische fakulteit zoals dat door van Stuyvenberg (zie elders in dit nummer) is geschetst ('Heeft u toch wel goed gelezen, hè! Read it!') Er zijn mensen, die iedere twee jaar een dikke pil afleveren, maar door steeds minder mensen gelezen worden: 'Ze vinden dat ze het grootste gelijk van de wereld hebben, maar niemand luistert naar ze'.

V&D-concern

Als we de economische fakulteit laten voor wat ze is en een vraag stellen over de verhouding Dreesmann-vakbond (Ben van Zweedem, FNV: 'Dreesmann ziet de vakbond als noodzakelijk kwaad') doet hij net alsof hij ons niet begrijpt. Na enig geharrewar: 'Ik wil niet agressief doen, hoor, maar u denkt toch niet dat ik hier met u in discussie ga over de vakbond, hou nou toch op. Ik vind het wel zeer ongepast om zo over mij te praten. Het is niet waar en zou ook niet kunnen, want ik heb vijftig duizend mensen in dienst. Bovendien zit van Zweedem hier pas drie jaar en ik al twintig, dus ik weet ongeveer waar ik over praat. Van hem weet ik dat niet zo zeker'.

Enige tijd geleden was Dreesmann in het nieuws, omdat hij gezegd zou hebben dat 'het personeel niet van klanten houdt'. Hij is er van overtuigd, dat de detailhandel zich meer bewust moet worden van de noodzaak geïnteresseerd te raken in wat de klant eigenlijk beweegt. Maar: 'uiteindelijk heeft de klant het personeel wat het verdient. En onze volksaard is een beetje somber en ruzieachtig'.

ACTION FUEGO

**STEUN AAN DE GEZINNEN VAN
SPAANSE POLITIEKE GEVANGENEN**

GIRO 2698600
t.n.v. Penningmeester
Accion Fuego Utrecht

LEEST HET SPANJE BULLETIN

Voor informatie of daadwerkelijke
steun;

ACCION FUEGO
KARGADOOR OUDE GRACHT 36
UTRECHT

ALS U MET VAKANTIE NAAR
SPANJE GAAT!

BRENG DAN EEN BEZOEK AAN DE
BINNENPLAATS VAN DE PROVINCIA-
LE GEVANGENIS VAN BARCELONA.

DAN KUNT U MET EIGEN OGEN
DE PLAATS AANSCHOUWEN WAAR
OP ZATERDAG 2 MAART 1974

SALVADOR PUIG ANTICH

DOOR WURGING OM HET LEVEN
WERD GEBRACHT IN OPDRACHT
VAN DE SPAANSE REGERING.

- WURGING -

De veroordeelde krijgt een ijzeren
band om de hals die met een schroef
wordt aangedraaid waardoor het
slachtoffer een langzame
verstikkingsdood sterft.

GA NIET MET VAKANTIE NAAR
SPANJE!

ALS U HET NIET EENS BENT MET
BARBAARSE METHODEN ALS
WURGING. LAAT DAT DAN MER-
KEN AAN DE SPAANSE REGERING
DOOR

EEN KEER NIET MET VAKANTIE
TE GAAN NAAR SPANJE

ZO'N VORM VAN PROTEST KAN
ERG BELANGRIJK ZIJN OMDAT DE
TOERISTENINDUSTRIE SPANJE'S
BELANGRIJKSTE BRON VAN
INKOMSTEN IS;

Als een van de twee nederlanders die
normaal wel naar Spanje met vakantie
gaan dit jaar niet gaan is dat al een
fikse aanslag op de Spaanse staatskas.

Het warenhuis heeft moeilijke tijden achter de rug, heeft ze nog wel, maar daar komt het wel overheen.

Uit het jaarverslag van het V&D-concern valt op te maken dat men vindt, dat de economische situatie in Nederland erg ongunstig afsteekt bij de rest van Europa.

Toch is de omzet over het verslagjaar 1980-1981 (dat eindigde op 31-1-'81) toegenomen van f. 6,5 miljard tot f. 8,45 miljard, terwijl de nettowinst met 23% steeg tot f. 138 miljoen.

Deze verbeterde resultaten zijn voornamelijk te danken aan de diversifikaties (elders in dit artikel vindt u een lijst met voornaamste V&D-dochters) en de investeringen, gedaan in het buitenland waar de economische situatie er blijkbaar rooskleuriger uitziet.

Toch geeft een artikel over Holland in The Economist van half januari ('Read it!') een positief beeld: 'We zijn wel kneuterig, en alles gaat bij ons op een ruzietoon. Maar we maken ons tenminste bezorgd. We zijn wel een stelletje calvinisten: als we gas verkopen zeggen we: jesus, dat gas gaat op. Als we dan minder gas verkopen zeggen we: jesus, we gaan kapot, want we hebben twee miljard minder inkomsten. We zijn zwaar op de hand: onder het onheilspellende zwerk schaatsen we op vliedun ijs naar het volgende wak.

Maar omdat we zwaar op de hand zijn, ons zorgen maken, pakken we de zaken wel serieus aan. In tegenstelling tot de Belg en de Fransman, die zegt allée...

We hebben bovendien het laagste inflatiepercentage in Europa, een betalingsbalansoverschot van tien miljard, een sterke gulden enzovoort. Moeten we dan nog klagen?

Dat artikel uit The Economist heb ik naar veel buitenlandse ondernemers gestuurd, da's nou marketing van Nederland'.

Het V&D-concern is sterk gediversifiëerd, Dreesmann zoekt iedere potentiële dochter zelf uit en voert zelf de overname-onderhandelingen. 'Dat kan ook niet anders, je kunt niet een aantal lieden dezelfde pan laten vasthouden om eieren in te bakken, krijg je de grootst mogelijke ongelukken. Dat ik alles alleen doe is een ongebruikelijke methode, die twee voordelen heeft: one, it works faster en twee, het heeft tot nu toe geen ongelukken opgeleverd.'

V&D heeft zich van de detailhandel de laatste tijd verplaatst naar andere takken van dienstverlening, bijvoorbeeld internationale 24-uur expresdiensten van kleine pakjes tussen de landen in Europa; kabeltelevisie en satellietuitzendingen (SATV); onderhoud en reiniging van kantoren, rolhanddoekenverhuur en wasserijen, o.m. in Europa en Saudi-Arabië, en softwareburo's ('Die moeten wel zo klein blijven dat de baas alles nog zelf kan zien. Er zijn ook geen echt grote softwareburo's in de wereld: zij zijn klein, middelgroot of kapot'). Een wat groter transportbedrijf is er echter niet bij, omdat deze bedrijfstak geplaagd wordt door sterk verouderd materieel, sociale problemen als gevolg van rijtijdenbesluiten en dergelijke: 'Ik ben blij dat we die niet hebben'.

Bijenkorf

Twee jaar geleden ontstond opschudding over de overname door V&D van een aanzienlijk percentage aandelen KBB. Men vreesde toen een overname door V&D van een grote concurrent. Hoewel Dreesmann het 'toch wat moeilijk vindt om daarover te praten met lieden die er niets mee te

maken hebben', zoals wij dus, wil hij wel kwijt, dat hij van de huidige problemen bij KBB niet wakker ligt. Er staat weliswaar voor V&D veel geld op het spel, maar 'als ik hem al had, zou ik toch de neiging om me met het KBB-beleid te bemoeien bevechten. Het is namelijk geen verstandige neiging. Bovendien ben ik er van overtuigd, dat dat bedrijf in de kern gezond is en ons allemaal overleeft. Men maakt zich nu onterecht zorgen. En dat gebeurt, als men oordeelt over zaken die men niet beoordeelen kan. De Bijenkorf wordt bijna stukgeschreven door ondeskundige pers. Daarvan neem ik geen woord terug. Je kunt die journalisten bij het oorleltje pakken, examens afnemen en dan vallen ze door de mand. Ik noem het jennen: een hoop publiciteit over een bedrijf uitstorten en dan kijken wat er gebeurt. En als je gaat jennen met zoiets belangrijks als arbeidsplaatsen, dan verdien je het in het diepst van de hel te branden. Wie het daar niet mee eens is mag me opbellen'.

Vooral de Telegraaf geeft prioriteit aan een sappige kop boven essentiële stukken zoals de NRC te schrijft. Journalisten zijn zich te weinig bewust van de eigen verantwoordelijkheid: 'Je moet geen waarheden verzwijgen, maar wel voorzichtig zijn met wat je schrijft. Er zijn best dingen die verdiend kapot geschreven worden, maar ook onverdiend. Kritisch zijn ten opzichte van onze ondernemingen is een goede zaak, mits je daarin ook een zekere zelfbeheersing aan de dag legt. Eén keer kraken is goed, maar de hele stad overhoop kraken is misschien niet zo goed. Wij zijn niet zo sterk in het houden van het midden'.

Onderdelen van het V&D-concern-(binnenland)

V&D warenhuizen
Vendomes-meubel/woninginrichting
superDoe-'home centers'
In de Lanscroon-slijterijen
Kreymborg
Hunkemöller
Frank & Jean
Claudia Sträter
Nieuw Engeland
Dixons- foto, film
Rinck-optiek
Siebel-juweliers
Peek Yachting International
Edah
Basismarkt
Keurkoop
Lekturama
N.T.I.
Staal bankiers
Cemsto-schoonmaakbedrijf
Evro/Dactylo/Interlance-uitzendburo's
Deltakabel
City Courier
enz.

} kleding

} levensmiddelen

} postorderbedrijf

De aankoop van KBB-aandelen heeft plaatsgevonden omdat Dreesmann voorzag, dat door de lage koers van de aandelen een vreemde (buitenlander) KBB op zou kopen: 'Met ons kun je praten. Dat is toch beter dan met een wildvreemde'. (Het Parool, 17-12-1976). Dreesmann realiseert zich echter wel, dat Nederland buitenlandse kapi-

taalinjecties nodig heeft: 'We hebben het geld zelf niet meer, de winsten zijn zo afgekald, dat buitenlandse geld is maar moeilijk te krijgen want het oordeel over Nederland is niet altijd even positief'. (We merken hierbij op dat V&D jaarlijks een aardig bedragje in het buitenland investeert). Dreesmann is ook lid geweest van de commissie Wagner-I, die in haar rapport ('Het belangrijkste ei wat de laatste anderhalf jaar in Nederland is gelegd') zegt goede investeringskansen in Nederland te zien.

'Wel moet de conjunctuur en zo wat meehelpen. En men moet in Nederland eens wat objectiever tegen de ondernemer aankijken. Je bent hier òf een boef, als je sukses en macht hebt, òf een zak, als je niet snel genoeg groeit. Met 'men' bedoel ik de publieke opinie. Vooral op de televisie worden ondernemers als klasse aangepakt op een wijze welke lijkt op die waarmee vroeger de Joden zijn aangepakt. De grens van de zorgvuldigheid wordt overschreden en dit zorgt er ten dele voor, dat ondernemers vertrekken. Dat kan ook allemaal wat kritiekloos gebeuren, omdat er geen tegenwicht wordt gegeven. Nee, ik doe dat ook niet, ik kijk wel uit om zelf naar buiten te treden. Ik ben wel enige malen verzocht en heb toen gezegd: heren, he-le-maal life! (geeft een dreun op de tafel), en ik houd de mikrofoon zelf vast. En dan hoeven ze al niet meer, verzinnen ze smoezen om er weer van af te komen'.

Demokratie

We informeren naar zijn mening omtrent het ondernemingsklimaat in Nederland in de toekomst: 'Hou nou toch op, zeg, wat kan ik daar nu over zeggen? Dat hangt af van een aantal politieke handelingen en de moed om die tegen de wind in door te voeren. Neem nou dat gedoe over die ziektewet. Daartegen kan een massale tegenstand ontstaan, misschien gaat de vakbond voor die zieken zelfs op de rails liggen. Dan heb je oorlog, nog net zonder echt wapengekletter. Als het zover zou komen zou ik dat een droevige vertoning vinden: legt men zich niet neer bij een parlementair genomen besluit, dan hebben wij geen democratie meer. Nee, maar? Ja, maar! We hebben hier een parlementaire democratie en geen SER-democratie bijvoorbeeld.

Er zijn wel machten buiten het parlement, zeker. Nee, niet zozeer de tien machtigste mannen uit de Tijd (5-2-1982). Die zijn wel van gewicht, neem me niet kwalijk, zeg, maar het door de Tijd geschetste plaatje is te simplistisch.

Maar toch moet uiteindelijk het parlement wèl beslissen, ondanks de macht in de rest van de samenleving. En maakt de regering fouten, dan kun je eventueel nog een parlementaire enquête houden. Zoals over veertig-vijfenviertig. Dik pakket, heb ik in de kast staan, is vijftien jaar geleden afgesloten'. Maar de oorlog is al bijna dertig jaar geleden afgesloten, werpen wij in. 'Ja, maar het gaat ook over honderden duizenden mensen. En hebt u het eigenlijk ge-le-zen? Nee? Nou, praat er goddomme dan niet over!

Als het parlement beslist: we gaan naar links, en de burgers zeggen: je kunt me wat en wij gaan naar rechts, dan is dat gewoon opstand, het einde van de parlementaire democratie. En degene, die zich daartegen niet teweerstelt is een zak. Dat mag u er ook in zetten!'

Noor de Bruin, Mic van Wijk,
foto's: Hans Soons

Van Dien + Co Accountants

Lid van Deloitte Haskins & Sells International

Van Dien + Co is een van de grote Nederlandse accountantskantoren. De uitgebreide controle- en adviespraktijk omvat ca. 1200 personeelsleden, verdeeld over een dertigtal vestigingen in binnen- en buitenland. Daarnaast beschikt de maatschap over een aparte afdeling voor organisatie-adviezen.

Internationaal maakt Van Dien + Co deel uit van de groep Deloitte, Haskins & Sells, die vestigingen heeft in de Verenigde Staten, Engeland en in vele andere landen.

In deze organisatie kunt u als zojuist afgestudeerde of binnenkort afstuderende

bedrijfs- econoom m/v

Snel vertrouwd raken met de alledaagse praktijk van het controlewerk. Die is nodig om na uw postdoctorale studie accountancy goed te functioneren als register-accountant.

Aanvankelijk liggen uw werkzaamheden in het controleteam op het niveau van beginnend assistent. Door uw achtergrond zult u, naarmate uw ervaring toeneemt al spoedig zelfstandiger en verantwoordelijker

Wij zouden graag met u van gedachten wisselen over de structuur van onze organisatie en uw plaats c.q. mogelijkheden daarin. Wij nodigen u uit uw belangstelling voor dit gesprek te tonen via een telefonische afspraak met de heer J.E. Jans, Hoofd Personeelszaken, Van Dien + Co Accountants, Postbus 4200, 1009 AE Amsterdam. Telefoon 020-910111. Vanzelfsprekend kunt u ons ook schriftelijk benaderen.

Almere Amsterdam Apeldoorn Arnhem-Velp Breda Eindhoven Enschede
's-Gravenhage-Rijswijk Groningen-Haren Haarlem 's-Hertogenbosch Heerlen
Hoogeveen Leeuwarden Lelystad Lochem Maastricht Oss Roosendaal
Rotterdam Tilburg Utrecht Venlo Vught Zaandam Zwolle Antwerpen Brussel
Aruba Curaçao St. Maarten Caracas-Venezuela

werk verrichten. Als leidinggevend assistent zult u op middelgrote projecten met een eigen team opereren.

De begeleiding door de maatschap is velerlei. Op uw vestigingsplaats komt u onder de hoede van een mentor met wie u intensief contact houdt gedurende een groot deel van uw opleidingsperiode.

Uw stageprogramma omvat een veelheid aan cliënten en problematieken: kleine en grote; bedrijven, instellingen en overheid.

Zowel met geautomatiseerde als „handmatige” administraties. U bent bij Van Dien + Co in de gelegenheid colleges te volgen onder werktijd. Dat geldt eveneens voor de interne cursussen die wij geven ter ondersteuning van uw praktisch functioneren.

Voor registeraccountants bestaat bij Van Dien + Co de mogelijkheid toe te treden tot de maatschap. Een van de voorwaarden daartoe is een dienstverband van tenminste zes jaar als registeraccountant.

Salaris en emolumenten vormen een afspiegeling van uw kennis, ervaring en verantwoordelijkheden.

Deze financiële regeling zijn bij Van Dien + Co uitstekend te noemen.

War with the chips?

Als eerst in een voorgenomen reeks van artikelen over micro-electronica of meer in het algemeen het gebruik van computers en de gevolgen ervan voor mens, organisaties en maatschappij volgt hier het verslag van het 18 januari j.l. op de Vrije Universiteit gehouden symposium: *War with the chips?* Nu zult U misschien denken: Ze hebben amper een letter aan dit onderwerp besteed, waarom dan meteen de oorlog verklaren aan de micro-electronica? Dat doen we ook niet en de tenor van de uitspraken van de deelnemers aan het symposium was dat niemand dat moet doen. Of, om het in de woorden van prof. Frielink te zeggen: 'De invoering van micro-electronica levert op zichzelf nauwelijks negatieve gevolgen, nauwelijks ongemakken op. Het ontwerpen en produceren van chips vereist weinig energie en weinig schaarse grondstoffen, er ontstaan geen gevaarlijke afvalstoffen; het is een milieu-vriendelijke activiteit.' Frielink poneerde elf stellingen die vooral betrekking hadden op kantoorautomatisering. De gewenste reactie op deze vorm van automatisering, die overigens alleen zinvol kan plaatsvinden via een integrale benadering van de communicatietechnieken van het kantoor (zoals telefoon, archief, tekstverwerking, boekhouding) is een progressieve. Dit houdt in het scheppen van voorwaarden die de ontwikkeling van de automatisering bevorderen en het vinden van alternatieve inzetmogelijkheden voor de vrijgekomen arbeid.

De vrees van sommigen dat door de invoering van micro-electronica, maatschappelijke waarden en structuren worden aangetast is volgens hem terecht als men juist de invoering tracht af te remmen, stop te zetten of passief over zich heen laat gaan. Een actief, passend reageren op ontwikkelingen in de micro-electronica is gewenst, maar moeilijk gezien de snelheid van ontwikkeling.

De vraag is, en is ook na dit kongres de vraag gebleven, wat nu zo'n *actief, passend of progressief* beleid t.a.v. de steeds verdergaande invoering van de chip inhoudt. Wel was je er na deze en volgende lezingen van bewust dat we zoveel mogelijk de negatieve gevolgen moeten onderzoeken, analyseren en voorkomen.

De lezing van de heer de Sitter, die verderop in dit artikel wordt behandeld, was eigenlijk de enige aanzet tot een analyse van de nadelige gevolgen.

De tweede inleiding kwam van de heer Van Oorschot. Hij stelde, een stelling die door het hele forum werd onderschreven, dat de computer al zodanig gemeengoed is dat het een illusie is te denken dat we nog tot afschaffing ervan kunnen overgaan. Ook geen oorlog met de chip dus.

De belangrijkste doelstelling van het gebruik van micro-electronica is volgens Van Oorschot niet zozeer automatisering van de productie maar betere communicatie. Zowel binnen een organisatie met als gevolg een verbetering van de productie en besluitvorming, als in de maatschappij. Deze toepassing in de maatschappij noemt hij 'burgerinformatica' die tot doel heeft het beter laten functioneren van de burger in de maatschappij en de behoefte van de mensen om hun kennis te vergroten te bevredigen.

Tussen de tweede en derde inleiding werd de bezoekers de mogelijkheid geboden een bezoek te brengen aan de stands van producenten van kantoorapparatuur werkend met micro-electronica. De aanwezige vertegenwoordigers probeerde ons er maar van te overtuigen hoe nuttig hun machines wel zijn. 'Wij hebben gezondheidsprojecten lopen in Afrika en in Amerika laten we gevangenen geen zakjes plakken maar computers in elkaar zetten.' Ook werd aangeschopt tegen de markt van computerspellerjes: 'In onze toekomstige past deze flauwekul niet. Wij richten ons op de professionele markt. 'Wat dat betreft is deze meneer niet de enige want een kleine rondvraag bij de aanwezige producenten leerde ons dat bijna alle zich gaan toeleggen op het bieden van zogenaamde 'totaalpakketten'. Dit houdt in het leveren van een computer het opstellen van passende programma's, het verzorgen van opleidingen en het begeleiden bij het gebruik van de computer. Samenwerking tussen ondernemingen wordt hierbij niet uit de weg gegaan.

Enige begrippen

1. *micro-electronica*: alle electronica die gebruik maakt van eigenschappen van vaste stoffen en waarbij electronische functies zijn gerealiseerd op zeer kleine oppervlakten.
2. *micro-processor*: een klein stukje materiaal waarop alle en heden zijn gemonteerd om computerfuncties (rekenen, geheugenfuncties) uit te voeren.
3. *chip of integrated circuit (I.C.)*: samenvoeging tot een functioneel geheel van schakelelementen (b.b. transistoren) en andere componenten (verbindingen tussen de elementen) op één oppervlak.
4. *micro-computer*: chip, uitgerust met een geheugen en invoer en uitvoer mogelijkheden. Programmeerbaar.

Na deze rondgang kreeg de heer Van Muiswinkel het woord. Met zijn weinig inspirerend verhaal, hetgeen overigens van meeste sprekers gezegd kan worden, probeerde hij zijn toehoorders duidelijk te maken dat het gebruik van micro-electronica niet alleen negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid heeft. Centraal hierbij staat de opvatting dat er een tweerichtingverkeer bestaat tussen technische en economische ontwikkeling. Zou er alleen maar sprake zijn van een autonome technische ontwikkeling dan zou dit in een stagnerende economie zeker tot werkgelegenheidsproblemen kunnen leiden. Arbeidsbesparende technische ontwikkeling kan daarentegen ook worden uitgelokt door een krappe arbeidsmarkt of te hoge arbeidskosten.

Bij de micro-electronica gaat het er om of de verhoging van arbeidsproductiviteit (uitstoot van arbeid) gecompenseerd zal worden door de groei van productie en productiecapaciteit. (nieuwe producten, markten en hogere investeringen). Wanneer innovaties plaatsvinden, in een stagnerende of in een groeiende economie, wordt verschillend over gedacht. Blijven positieve werkgelegenheidseffecten achterwege dan zal arbeidstijdverkortening een uitkomst moeten bieden, aldus Van Muiswinkel.

Na de lunch die niet zoals aangekondigd lopend maar zittend verliep, tenminste, wij zaten maar de dames van de kantine moesten lopen, werd het middagedeelte geopend door de heer Van Zutphen die ons de mogelijkheden schetste hoe informatie onbetrouwbaar kan worden. Al bij de bron, bij de verzameling van informatie, kan het fout gaan bijvoorbeeld door ongeautoriseerde toegang tot het systeem. Verder kunnen foute invoer, foute programma's en onjuiste interpretatie van informatie uiteindelijk zorgen voor onbetrouwbare informatie.

Als laatste inleider was de heer De Sitter aangekondigd. En hij sprak ook, zijn toehoorders in enige staat van verwarring achterlatend. Vanuit het gezichtspunt dat een productieproces gedeeld kan worden in uitvoerende en regulerende taken, waarbij de uitvoerende taak blind ten opzichte van de regulerende verloopt en met behulp van de definities dat vervanging van uitvoerende taken mechanisering is en vervanging van regulerende automatisering, kwam hij tot de conclusie dat als een productieproces volledig geautomatiseerd verloopt automatisering mechanisering wordt en dus ook software hardware! Hè, hoe kan dat nou? Software wordt hardware? Verbazing alom. De verklaring ligt in het feit dat als het regulerende deel geautomatiseerd wordt, dit in bepaalde stappen moet verlopen waarbij normen die in het regulerende deel een rol spelen worden vastgelegd en in een statische vorm gegoten. De mogelijkheid tot reageren op een veranderlijke omgeving bestaat zo niet meer, het regulerende proces wordt blind uitgevoerd, automatisering wordt mechanisering, software hardware. Dat men ondanks een veranderlijke omgeving toch overgaat tot automatisering kan verschillende oorzaken hebben. De gevolgen zijn echter belangrijker namelijk minder innovaties, lagere efficiëntie en als gevolg van het negeren van informatie, het nemen van slechte beslissingen. Desondanks wilde ook De Sitter de chip te vriend houden als men tenminste aanvaardt dat productiesystemen veranderlijke systemen zijn. De micro-electronica moet zich dan aanpassen en gebruikt worden bij mechanisatie, coördinatie (snel informatie leveren) en innovatie (leerprocessen). De afsluitende discussie kreeg door deze inleiding een wat levendiger karakter en de verschillende meningen van de professoren kwamen wat scherper naar voren.

Toch bleef de discussie op het nivo dat ook zo vaak de discussie rond de kernenergie typeert. Aan de ene kant de mensen die pessimistisch zijn over gevolgen en daarbij de slechte ervaringen met automatisering benadrukken, aan de andere kant de wat optimistischere mensen, die propageren dat we er met een 'een gezond verstand houding' wel komen, ter illustratie alle goede voorbeelden noemend.

'Kijk, waar het mij om gaat is dat we toch alles in het werk moeten stellen om het leven zo gemakkelijk mogelijk te maken. En als automatisering daar niet toe leidt, nou, dan moeten we het in zo'n geval niet toepassen'. Einde citaat van de heer Frielink, genoteerd tijdens de discussie.

En om met de heer van Oorschot te spreken: 'Nu we eindelijk *on speaking terms* zijn gekomen met de chip moeten we niet met z'n allen lelijk tegen hem gaan doen.'

Elke bedrijfseconoom m/v zou de kansen bij Unilever eens moeten bekijken

Want die zijn er te over. Zowel op financieel-economisch gebied als in de marketing-sector. Begrijpelijk. Unilever is een zeer gevarieerd bedrijf met een sterk doorgevoerd decentralisatiebeleid. Dat geeft ruimte aan management op verschillend gebied bij een groot aantal zelfstandige werkmaatschappijen.

Voor bedrijfseconomen betekent dat: levendig en afwisselend werk in een dynamisch, soepel ondernemersklimaat; met een (snel) groeiende zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.

Financieel-economische sector

De mogelijkheden in de financieel-economische sfeer zijn bij Unilever ruim en aantrekkelijk. In de eerste plaats bestaat er door decentralisatie een grote verscheidenheid van functies op het hoofdkantoor en bij de werkmaatschappijen. Daarnaast brengt het grote aantal produkten differentiatie in problemen, werkklimaat en beleid.

Uw functie bij een Unilever werkmaatschappij omvat intensief contact met een aantal bedrijfssectoren. U krijgt te maken met productie-, marketing- en verkoopprocessen die bedrijfseconomische ondersteuning vragen. Al heel spoedig verwacht men van u een bijdrage in formulering en uitvoering van het beleid.

Ook de afdeling Interne Accountantscontrole blijkt vaak een platform voor verdere ontplooiing. Het contact met de grote verscheidenheid aan Unilever bedrijven resulteert niet alleen in een afwisselende job waarin controle en advies elkaar aanvullen, maar verschaft u tevens de ervaring die bij Unilever ook voor toekomstige functies bijzonder wordt gewaardeerd. Het volgen van een postdoctorale accountancy-opleiding is voor alle hierboven genoemde functies noodzakelijk.

Marketing sector

Van het totale pakket merkartikelen in Nederland neemt Unilever een fors deel voor zijn rekening. U vindt daarin overwegend bekende namen zoals b.v. Blue Band, Becel, Omo, All, Iglo, Unox en Calvé. Marktleaders vaak, die hun plaats in de winkels snel vervullen voor gebruik in het huishouden.

Om de produkten op hun levensweg adequaat te kunnen begeleiden, beschikt elke werkmaatschappij over een hooggekwalificeerd marketing-apparaat, waarin alle activiteiten rond de produkten gecoördineerd, begeleid en bijgesteld worden, vanaf de fase voor introductie tot en met de consumptie.

Mocht u een marketingfunctie bij een van onze ondernemingen ambiëren, dan krijgt u een bijzonder boeiende job.

U bent dan namelijk betrokken bij het concipiëren en uitvoeren van beleidsplannen, die de levensloop van een produkt bepalen. U werkt daarbij nauw samen met onder andere produktontwikkeling, productie, verkoop, marktonderzoek, het reclamebureau en de bedrijfseconomische afdeling. Naast de uiterst belangrijke „training on the job” is er een uitstekende eigen marketopleiding in de vorm van seminars om u voor de specifieke kanten van uw functie te bewakemen.

Als deze korte schetsen uw belangstelling wekten en u uzelf in een beleidsuitvoerende en beleidsformulerende functie bij Unilever ziet zitten, als u bovendien de mogelijkheid van afwisseling van functie en standplaats aantrekkelijk vindt dan willen wij u graag ontmoeten. Oriënterend wederzijds en uiteraard geheel vrijblijvend.

Een afspraak voor een gesprek maakt u met (voor de financieel-economische sector) de heer R. Staal, telefoonnummer 010 - 644240; (voor de marketingsector) de heer C.J. van der Graaf, telefoonnummer 010 - 644248.

Unilever omvat een indrukwekkend aantal werkmaatschappijen. In 75 landen staan haar medewerkers midden in het dynamische marktgebeuren van alledag. Dit biedt de goede manager hoogst interessante kansen in een veelzijdig concern. Indien u behoefte heeft om geïnformeerd te worden over andere mogelijkheden bij Unilever, dan kunt u vanzelfsprekend eveneens contact opnemen. Belt u dan: 010 - 644232.

 Unilever

vervolg van pag. 4

nis, recht etc. Deze vakken gaan over de raakvlakken van de ekonomie met andere wetenschappen en hebben vaak een zeer directe koppeling naar de praktijk.

De PC is van mening dat minstens 20 studiepunten (Een studiepunt is een veertig-urige studie-week. Een jaar bestaat uit 42 werkweken) aan steunvakken noodzakelijk zijn om als ekonomoog te kunnen functioneren.

Twintig punten is bijna een half jaar. Als gekozen zou worden voor alleen de propedeuse verplicht (dus drie jaar vrije keuze in het doktoraal) blijft slechts een half jaar over voor de economische basis-kennis.

Daarom is het verplichte gedeelte van de studie door de PC gesteld op ongeveer 5 trimesters (één jaar propedeuse, ongeveer 2 trimesters verplicht doktoraal).

Andere mensen lossen dit probleem op door rigoreus te gaan snijden in het wiskunde/statistiek/-boekhouden programma. De vraag is dan echter of bepaalde economische basistheorieën nog wel behandeld kunnen worden. De noodzakelijke voorkennis van de onderdelen van steunvakken ontbreekt dan immers in sommige gevallen.

De voorstellen met betrekking tot de puntenverdeling over bepaalde vakken zullen dus altijd beoordeeld moeten worden aan de hand van de inhoudelijke invulling van de vakken.

De PC is tot de volgende puntenverdeling gekomen.

	prope- deuse	ver- plicht docto- raal	totaal ver- plicht gedeelte
Algemene Economie	14	14	28
Bedrijfseconomie	7	10½	17½
Wiskunde	6	-	6
Statistiek	7	3½	10½
Boekhouden	3½	-	3½
Nevenvak I	-	3½	3½
Nevenvak II	3½	+	3½
Nevenvak III	-	3½	3½
Introductie	1	-	1
Totaal	42	35	77

De keuze over het aantal nevenvakken is opengelaten. Indien de fakulteit het wenselijk acht 3 nevenvakken te programmeren wordt het totale gedeelte dus 77 punten, indien twee nevenvakken 73½, indien 1 nevenvak 70, indien geen 66½ punt.

Als prioriteitsvolgorde voor de invoering van de nevenvakken stelt de PC het volgende: 1 computerkunde, 2 geschiedenis, 3 aardrijkskunde.

Een minderheid in de PC wil niet vooraf een keuze maken uit de nevenvakken maar dit overlaten aan de studenten zelf. Zij stelt voor om een 70 punts programma vast te stellen met 3½ punt voor een gebonden keuzevak in de propedeuse.

Vrije gedeelte

In het vrije gedeelte van het doktoraal gaan, als het aan de PC ligt, een aantal dingen veranderen. Er worden vrije studiepunten ingevoerd. Die punten kunnen verdient worden door bijv. bestuurlijk werk, organiseren van congressen, mentorschap etc. Het gaat hier om een beperkt aantal punten (zes).

De omvang van de vakken kunnen door de individuele studenten of door groepen van studenten

deels zelf bepaald worden. Voor keuzevakken geldt een basisomvang van 6 punten. Deze kan uitgebreid worden door bijv. extra literatuurstudie, een onderzoekje voor de wetenschapswinkel op het desbetreffende vakgebied tot maximaal 9 punten. Het aantal keuzevakken (vergelijkbaar met doktoraal klein) ligt niet van te voren vast. Er kan gevarieerd worden van 34 tot 46 punten. Voor de specialisatievakken is dat van 24 tot 36 punten.

Iedereen heeft dus de kans zelf te kiezen of men zich breed wil oriënteren dan wel diep wil specialiseren.

Welke vakken de student kiest is zoveel mogelijk vrij gelaten, waarbij de fakulteit natuurlijk wel de plicht heeft te waken voor het economisch karakter van de studie. Een deel van de PC stelt voor dat ten minste 40% van het doktoraal besteed moet worden aan Algemeen-economische vakken (vakken uit de vakgroepen macro en micro ekonomie) en Bedrijfseconomische vakken (vakken uit de vakgroepen bedrijfseconomie en bedrijfsinformatica en accountancy). Een ander deel van de PC vindt dit te beperkt en wil de A- en B-vakken uitbreiden met de zogenaamde economische C-vakken (Bijv. economische geschiedenis, ontwikkelingseconomie, bouweconomie), waarbij dan aan dit nieuwe rijtje minstens 50% van het vrije doktoraal besteed moet worden.

Overgangsregeling

Veel eerstejaars hebben de vraag gesteld hoe het zit met hun studieprogramma als in sept. 1982 het nieuwe studieprogramma ingevoerd wordt. Een zeer terechte vraag want zoals altijd bestaat het gevaar bij de invoering van een nieuw studieprogramma dat de overgangsgroep tussen wal en schip dreigt te vallen.

Bij de invoering van de Twee-fasenstructuur (TFS) zijn twee dingen van belang voor de huidige eerstejaars.

1) Tot wanneer kan ik tentamens afleggen.

2) Tot wanneer kan ik kolleges volgen.

Ad 1. Van de minster weten we dat

- het kandidaatsexamen tot 31 augustus 1986 afgelegd kan worden

- het doktoraalexamen oude stijl tot 31 augustus 1989 afgelegd kan worden.

De programma commissie (PC) stelt voor in haar 'voorstel overgangsregeling' dat tot aug.'86/aug.'89 respectievelijk alle kandidaatsexamen/doktoraal-tentamens afgelegd kunnen worden.

Ad 2. De voorstellen voor het kollegerooster.

De propedeuse

Mensen die in oktober 1982 tegen hun twee-jaars termijn aanlopen kunnen alleen opnieuw beginnen met de propedeuse nieuwe stijl. Zij moeten dus overstappen op de TFS.

De huidige eerstejaars kunnen tot oktober 1983 aan hun propedeuse werken. Als zij dan hun propes nog niet gehaald hebben moeten ook zij overstappen op de TFS.

Echter in '82/'83 worden geen kolleges propedeuse oude stijl meer gegeven (behalve voor die vakken die de A-groep nog moest lopen, maar dan alleen voor die A-groep). Als men toch nog kolleges wil lopen in '82/'83 kan men uitwijken naar de avondopleiding (zonder officieel avondstudent te hoeven worden). In '82/'83 worden in de avond nog alle kolleges gegeven. Het enige probleem zit hem in Algemene Inleiding I en II die in de avondopleiding nog steeds micro en macro A heten. Hoe dit precies zit moet nog eens uitgezocht worden.

Het kandidaats

Als je je propedeuse hebt kun je tot aug. '86 kandidaatsexamen afleggen. Het onderwijsaanbod is als volgt voorgesteld.

Tot aug. '84 volledig kandidaatsprogramma.

In '84/'85 wordt het kandidaatsprogramma zoveel mogelijk met het kandidaatsprogramma in de avondopleiding gekombineerd. Dagstudenten kunnen dan ook de avondkolleges volgen.

Vanaf sept. '85 alleen nog kandidaatsprogramma in de avondopleiding die ook voor dagstudenten open staat.

Het doktoraal

Het doktoraal levert weinig problemen op. De vakken nieuwe stijl zullen vrijwel altijd uitwisselbaar zijn met de vakken oude stijl. In de doktoraalfase zullen dus oude- en nieuwe stijl studenten door elkaar lopen.

Deze opsomming is een uittreksel van hoofdstuk 6 uit het rapport van de PC. Dus als je het naartje van de kous wilt weten kun je bij Dick van Nes, kamer 2162 zo'n rapport ophalen.

De grote witte plek in het verhaal is de avondopleiding. In het rapport is daar nog niets over gezegd omdat er nog niets bekend is over de inschrijvingsduur voor avondstudenten.

Hier onder volgt nog een schema over het voorafgaande.

Tot zover deze samenvatting van het rapport van de Programma Commissie.

Na een uitgebreide adviesronde in de fakulteit beslist op 1 maart de fakulteitsraad over het nieuwe studieprogramma.

Hans Oostendorp
Dick van Nes

vervolg van pag. 13

Deze zelfde professor Van Oorschot, die ons in zijn inleiding al veel informatie had gegeven over de huidige stand van de automatisering in het kantoorwezen, had de eer om het kongres te sluiten met een blik in de toekomst. Hij schetste ons het volgende, wellicht wat science-fictionachtige, beeld van het optreden van een directeur in bedrijf X.

Hij kijkt op zijn agenda met de opdracht 'show-calender' en hij noteert:

a. Een stafvergadering die gepland is door zijn secretaresse

b. Een vergadering met zijn directeur

c. Een afspraak met een chef van een andere afdeling en 's middags nog een aantal andere vergaderingen.

Dan kijkt hij in zijn postbak. Met een opdracht 'show-mail' loopt hij snel zijn post door op gegevens en tijd, schrijver en titel van elk onderwerp en splitst daarna deze post in een 'dringende stapel' en een 'niet dringende' stapel. Als hij dan door zijn 'dringende' stapel post loopt ontdekt hij dat sommige brieven niet direct een onmiddellijke actie van hem verlangen. Hij stopt deze in een geordend archief en plaatst ze onder de juiste noemer. Voor de andere formuleert hij een snel antwoord en bergt hij de brief en zijn antwoord op. ...

Er verandert veel door de invoering van de chip, maar één ding blijft volgens de spreker in de toekomst blijkbaar hetzelfde en dat is de plaats van de mannelijke directeur en zijn mederwerkers en die van zijn secretaresse!

Eén van de stellingen van het kongres was: Het is kenmerk van de toekomst dat hij er anders uit ziet dan wij verwachten. Dit houdt echter niet in zoals de heer van Oorschot gelukkig zelf stelde, dat we deze niet zouden kunnen beïnvloeden.

HvdH, JJS

**NEDERLANDSE
ACCOUNTANTS
MAATSCHAP**

Accountancy

De Nederlandse Accountants Maatschap is een van de grote nederlandse accountantskantoren, waarin wij medio 1981 samenwerken met 185 registeraccountants.

Onze totale personeelsbezetting is ca. 1200 gespreid over 28 vestigingen in Nederland, 2 in België en 1 in Curaçao.

Wij werken samen met:

- Begheyn & Sneep, belastingadviseurs
- Volder & Co., organisatie-adviseurs
- Touche Ross & Co., internationale accountancy.

Gezamenlijk voeren wij een omvangrijke en zeer gevarieerde controle- en adviespraktijk, waarin voor geïnteresseerde jonge academici ruime mogelijkheden tot plaatsing aanwezig zijn.

Kantoor Amsterdam,
Jan van Goyenkade 11, telefoon 020-733012
Algemeen Secretariaat, Hofplein 19, Rotterdam,
telefoon 010-110455.

A.S.N.: Rente zonder bijmaak

We stappen het enige historische gebouw binnen tussen alle moderne blokken in de Haagse binnenstad voor een gesprek met de heer P. Boef, directeur van de Algemene Spaarbank voor Nederland (ASN).

Zodra je de hal betreedt zie je de arbeidersbeweging van vóór de oorlog voor je. Je loopt op kunstzinnig gekomposeerde mozaïeken van hamers en nijptangen. Het licht dat via het trappenhuis naar binnen schijnt valt op reliëftekens aan de muur van ferme jongens en struise meiden.

Geld en verzekeringen in de sfeer van eerlijkheid, 'hard werken' en 'samen doen'.

De ASN, later opgericht en verbonden met de Centrale, die in dit gebouw gehuisvest is, suggereert in zijn reclame teksten dezelfde intentie. Niet meer de leuze 'Omdat ook jij een arbeider bent', maar 'Omdat ook jij als linksdenkend mens je geld wilt beleggen'.

'In een tijd dat in Nederland niets meer groeit, zeker niet bij links-Nederland is de ASN uitgegroeid tot een middelgrote spaarbank' aldus de heer P. Boef in het midden van ons gesprek over 'zijn' bank, de Algemene Spaarbank voor Nederland. Na bijna een decennium, vanaf de oprichting in 1960, knokken om quitte te spelen bevindt de bank zich nu in een vrij gunstige positie met een, voor haar, ruim reclamebudget. De ware ontstaansgeschiedenis van de spaarbank ligt echter verder in het verleden; een geschiedenis die ook het speciale karakter van de ASN kan verklaren.

Ontstaansgeschiedenis

In het begin van deze eeuw legden arbeiders een deel van hun loon opzij voor het geval er iemand kwam te overlijden. Afspraken met werkgevers of sociale wetgeving op dit gebied bestond toen nog niet. Deze situatie was de aanleiding voor de oprichting, in 1904, van een levensverzekeringsmaatschappij, De Centrale Levensverzekeringsbank, die zich met begrafenispolissen en -verzekeringen richtte op de kleine man. Hoe concreet dit probleem voor deze mensen was is af te leiden uit het feit dat de oprichting van deze bank voortafging aan de oprichting van de vakcentrale, het NVV, in 1905. Behalve geld voor een begrafenisfonds bestond er bij de vakbonden ook de behoefte aan stakingskassen. Deze kassen werden (en worden) door de bij de centrale aangesloten bonden in een gemeenschappelijk beleggingsfonds bijeen gebracht. Dat toen niet besloten werd tot de oprichting van een spaarbank en dat nu deze gelden niet bij de ASN terecht komen heeft twee redenen. Allereerst moet het geld snel beschikbaar kunnen zijn (in geval van staking), iets wat bij een spaarbank niet mogelijk is. De tweede, maar niet minder belangrijke reden is dat bij links Nederland geld nog altijd besmet is en bij de gedachte aan winst maken je meteen bij de klasse van de paria's of onaanrakelijken wordt ingedeeld.

Toch bleven na de oorlog (WO II) bij de socialistische vakbeweging ideeën in de richting van een spaarbank bestaan totdat uiteindelijk in 1960, ruim na de oprichting van de Centrale Volksbank, een spaarbank gelieerd aan de katholieke vakbeweging, werd besloten tot de oprichting van de ASN. Dit gebeurde in de vorm van een stichting waarin zowel het NVV als de Centrale Levensverzekeringsbank participeerde.

Het bestuur van deze stichting wordt voor de helft aangewezen door het NVV, nu dus door de FNV, en voor de andere helft door De Centrale.

De ASN richtte zich in eerste instantie, deels noodgedwongen vanwege het kleine beginkapitaal (f2000,-) op de leden van de vakbeweging. Dit ging eerst nog in de vorm van het spaarbankboekje, later, met name vanwege de automatisering van de loonbetaling via de postgiro en Rijkspostspaarbank.

Voorbeelden

In de discussie binnen de FNV over het beleggingsbeleid werd naar voren gebracht dat niet mocht worden ingeschreven op staatsleningen omdat dit indirecte ondersteuning van een *bepaald* kabinetsbeleid zou zijn. De ASN is het niet met deze opvatting eens, vooral omdat de controle op het kabinetsbeleid in eerste instantie een taak van de Tweede Kamer is. Een ander voorbeeld is een obligatie-lening van Euratom. Aangezien de vakbeweging ten aanzien van energievraagstukken een bepaalde opstelling kiest is het opnemen van obligaties van zo'n instituut in de beleggingsportefeuille een te omstreven zaak.

Leest men het jaarverslag (1980) van de ASN er op na dan kan men zien dat de spaarbank aan effecten bijvoorbeeld staats- en gemeentelijke leningen, pandbrieven en obligaties van industriële ondernemingen (Pakhoed, Coop. Melkcentrale) in bezit heeft, hypotheekleningen verstrekt en onderhandse leningen heeft verleend aan diverse orga-

U gaat wit spaargeld toch niet zwart maken?

Het onderscheid

Zoals gezegd, de geschiedenis kan het speciale karakter van de ASN verklaren. Als spaarbank voortkomend uit de vakbeweging heeft men ook rekening te houden met opvattingen van die beweging. Dit gaat niet in de zin van: 'De Paus in Rome heeft gesproken en we moeten allemaal volgen' om de heer Boef nog maar eens te citeren, maar er dient wel rekening gehouden te worden met de opvattingen van het stichtingsbestuur. Het bestuur geeft algemene richtlijnen die mede bepaald worden door de discussie die binnen de vakbeweging wordt gevoerd over het beleggingsbeleid ten aanzien van het gemeenschappelijke fonds. Behalve deze richtlijnen is de ASN, zoals elke spaarbank, ook nog gebonden aan de normen vastgelegd in de Wet Toezicht Kredietwezen welke beperkingen oplegt aan het beleggen om zo bepaalde zekerheid voor de spaarders te kunnen waarborgen. De normen en richtlijnen geven het kader aan waarbinnen de ASN moet werken. Invulling er van gebeurt aan de hand van het aanbod, waarbij ook persoonlijke opvattingen een rol kunnen spelen. Enige voorbeelden kunnen dit misschien verduidelijken.

nisaties variërend van de speeltuinvereniging 'Kindervreugd' in Zutphen, de St. Chr. Nijverheidsschool voor Meisjes te Naaldwijk en het Instituut voor de Rijpere Jeugd te Rotterdam tot verschillen electriciteitsbedrijven, woningbouwverenigingen en de Bank voor Nederlandse Gemeenten.

Controle

De controle op de beleggingsactiviteiten vindt achteraf plaats, via tussentijdse rapportages aan het bestuur en jaarlijks via de opstelling van het jaarverslag, waarin alle beleggingen vermeld staan, door de spaarders. Zij kunnen het verslag toegestuurd krijgen, een mogelijkheid waar zo'n 250 à 300 mensen gebruik van maken. Dat het merendeel van de spaarders het jaarverslag niet aanvragen is volgens de heer Boef geen blijk van desinteresse, maar meer een uiting van het vertrouwen dat de spaarders in de ASN hebben. Spaarders waaraan overigens bij de inleg van hun geld niet gevraagd wordt: 'Bent U links?' maar van wie wordt aangenomen dat zij weet hebben van het speciale karakter van de spaarbank.

DIJKER EN DOORNBOS BIEDT EEN BOEIENDE TOEKOMST AAN DE EC. DRS. DIE ZICH INTERESSEERT VOOR DE ACCOUNTANCY

Taakomschrijving: In de aanvangsfase wordt u ingezet in de controlepraktijk. Daarbij wordt rekening gehouden met uw postdoctorale studie accountancy. Zo ontwikkelt u zich snel en

efficiënt tot registeraccountant. Als een dergelijke toekomst u aantrekt, dan verzoeken wij u contact met ons op te nemen over de mogelijkheden voor een

BEDRIJFSECONOOM

(diverse vestigingen)

Vereisten: geheel of vrijwel geheel voltooide studie (bedrijfs) economie aan een van de Nederlandse hogescholen of universiteiten. Bereidheid om de postdoctorale studie accountancy te volgen. (Voor het volgen van die studie biedt onze maatschap ruime faciliteiten.)

Arbeidsvoorwaarden: Salariëring overeenkomstig bestaande schalen; 13de maand; 8% vakantietoelage; vakantieregeling op basis van leeftijd; goede regeling omtrent vergoeding van reis- en studiekosten; collectieve verzekeringen; pensioenfonds.

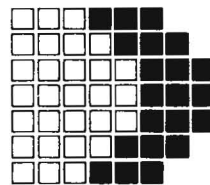
Carrière: Wij gaan er net als u vanuit dat u uw postdoctorale studie accountancy met goed gevolg afsluit. Dan bent u officieel registeraccountant. Afhankelijk van uw ontwikkeling binnen de maatschap behoort daarna benoeming tot medewerker of venoot tot de mogelijkheden.

Sollicitatie: U kunt uw sollicitatie of verzoek om nadere inlichtingen richten tot Dijker en Doornbos/accountants t.a.v. de heer F.A. Slikker, Buitenveldertselaan 7, 1082 VA Amsterdam, telefoon: 020-446881.

Profiel van onze organisatie: Dijker en Doornbos/accountants heeft een samenwerkingsverband met belastingadviseurs en organisatieadviseurs. De maatschap telt 24 vestigingen in Nederland, 2 in België en 1 op Curaçao, waarin circa 1.800 mensen werkzaam zijn.

Zij maakt deel uit van de internationale maatschap Binder Dijker Otte & Co. (B.D.O.) met 200 vestigingen over de gehele wereld.

In de maatschap wordt een modern sociaal beleid gevoerd in samenwerking met diverse beleidscommissies en Ondernemingsraad. Een functiewaarderingsysteem en een daarop afgestemd salaris- en beoordelingsstelsel zijn onlangs ingevoerd. Een begin wordt gemaakt met gesystematiseerde carrièreplanning/promotiebeleid. Er is een bedrijfsgeneeskundige dienst aan de maatschap verbonden.

Zie ook: **jobdata**
onder * 30323 #

Dijker en Doornbos / accountants

Alkmaar Amsterdam Arnhem Bergen op Zoom Breda Doetinchem Eindhoven Emmen 's-Gravenhage Groningen
Heerlen Helmond Hengelo(O) 's-Hertogenbosch Hilversum Leeuwarden Middelburg
Nijmegen Roermond Roosendaal Rotterdam Tilburg Utrecht Zwolle Antwerpen Brussel Willemstad (Curaçao)

Internationaal Binder Dijker Otte & Co.: Amsterdam Brussel Dublin Hamburg Kopenhagen Lissabon Londen
Luxemburg Madrid Milaan Oslo Parijs Stockholm Wenen Zürich en in diverse steden in andere werelddelen.

Dageraad

De 121ste vergadering van de fakulteitsraad (FR)

Eenheid van onderwijs en onderzoek

Het inhoudelijk belangrijkste onderwerp van de FR van 18 jan. was de bestuursnotitie over de problematiek bij omzetting van wetenschappelijk medewerker in wetenschappelijk ambtenaar.

De achtergrond van deze discussie is de gewenste eenheid van onderwijs en onderzoek. Dit houdt in dat in de studie onderwijs en onderzoek samen gaan, dat wetenschappelijk onderzoek onderwezen wordt.

Het beste onderwijs in onderzoek krijg je van een onderzoeker. Het vak leer je van de vakman. Daarom is het ook de regel dat wetenschappelijke medewerkers naast bestuurs- en beheers taken zowel onderwijs als onderzoek verrichten. Wetenschappelijke medewerkers (de grootste groep universitair personeel) moeten dus geschikt zijn voor beide taken. Soms is dat wel eens te veel gevraagd. De vraag is of er voldoende mensen te vinden zijn die in beide goed zijn.

Tegenwoordig doet de opvatting opgang dat die combinatie van onderwijs en onderzoek in één persoon moeilijk te vinden is. Mensen die goed zijn in onderwijs moeten dan maar onderwijzer (lesboer) worden en mensen die goed zijn in onderzoek onderzoeker. De scheiding van de twee gaat gepaard met een naamsverandering van de functie: wetenschappelijk *ambtenaar* voor onderwijs dan wel voor onderzoek.

Als men zegt 'goed zijn in onderwijs' bedoelt men onder andere over 'didactische kwaliteiten beschikken'. Maar naast didactische kwaliteiten is ook vakkennis nodig om goed te kunnen onderwijzen. Dus een onderzoeker zou juist de geschikte figuur zijn om wetenschappelijk onderwijs te geven. Om aan deze cirkelredanatie te ontkomen heeft men bedacht dat de onderzoekers op de universiteit aan de onderwijzers moeten vertellen wat hun ervaring met onderzoek is. Een surrogaat oplossing vergeleken bij de combinatie van onderwijzer en onderzoeker in één persoon. Maar zijn die mensen wel op de arbeidsmarkt te vinden?

Het is goed te bedenken dat niet van iedere medewerker verwacht wordt dat hij of zij briljant is. Van echt briljante mensen zijn er op een faculteit niet veel nodig. Zij zullen immers in hun kielzog de 'gewone' wetenschappers mee trekken die zo ook tot goede en zelfs zeer goede onderzoeksprestaties kunnen komen. Voorwaarde is

wel dat men dan niet in zijn eentje zit te werken, opgesloten is in zijn hok.

Werken in teamverband, dus ook onderzoek, werkt in veel gevallen efficiënter en leidt vaak tot meer en betere publikaties. Juist dit teamverband ontbreekt veelal in onze faculteit.

De andere kant van de medaille is natuurlijk net zo belangrijk. De goede onderzoeker die een kluns is op didactisch gebied, ook dat is niet bepaald een gunstige situatie.

Maar ook dit is geen sterk argument. De begeleiding en opleiding van onze docenten op didactisch gebied is zo treurig dat het maar beter helemaal niet genoemd kan worden.

Als de konstatering dat niet iedereen geschikt is als onderwijzer en onderzoeker tegelijkertijd leidt tot de politiek om die twee taken uit één te trekken, dan is dat een politiek van de gemakkelijkste weg. Een politiek ook die leidt tot verschraving van het universitaire onderwijs omdat het vak niet meer van de vakman geleerd kan worden.

Dat onderwijs en onderzoek wel te combineren zijn in één persoon is boven beargumenteerd door de 'mindere' onderzoeker in teamverband te begeleiden in zijn onderzoek en de 'mindere' onderwijzer zich didactisch te laten scholen.

Als laatste en niet onbelangrijkste argument zij bedacht dat de markt voor academici steeds ruimer wordt en dat in de zg. 'lost generation' mensen moeten zitten die zowel goed in onderwijs als onderzoek zijn. Mensen dus die uitermate geschikt zijn voor universitaire functies. Zij zouden echter niet aan de bak kunnen komen omdat baantjes bezet worden gehouden door mensen die minder geschikt zijn en dus alleen onderwijs of onderzoek doen.

Functie-omzetting

Het fakulteitsbestuur kreeg onlangs een verzoek van een wetenschappelijk medewerker om zijn functie om te zetten in die van wetenschappelijk ambtenaar voor onderwijs. Zowel bestuur als raad vinden dat aan dergelijke verzoeken niet moet worden voldaan om de eenheid van onderwijs en onderzoek te kunnen handhaven. De raad heeft op deze principe-regel drie uitzonderingen gemaakt

- 1) indien sprake is van een zeer grote onderwijslast door externe factoren veroorzaakt (bijv. leeglopen van een leerstoel)
- 2) indien sprake is van een zeer slechte begeleiding zodat geen reële kans is geboden om tot onderzoeksprestaties te komen.
- 3) de vakgroep wiskunde/statistiek gezien de aard van het vak in de economische wetenschap.

Eén en twee kunnen slechts van tijdelijke aard zijn.

Dick van Nes

Mededeling

In Rostra 92 werd in de rubriek Ekonoor gewag gemaakt van de actie van het Vrouwenoverleg Economische Faculteit, gericht tegen D.M.G. de Champeaux de Laboulaye. In deze rubriek werden enkele gedeelten uit een, overigens lange, reaktie van de heer de Champeaux gelicht. Hij protesteerde hiertegen, wij boden hem derhalve de gelegenheid in deze Rostra alsnog te reageren. Hierop wenst de heer de Champeaux niet in te gaan. De redactie beschouwt de discussie dan ook hierbij gesloten.

De redactie

vervolg van pag. 17

Advertenties

Behalve deelnemen in een spaarbank zou de vakbeweging zich meer op het bedrijfsleven richten en wel door financiële belangen in bepaalde bedrijven te nemen. Zoals in Duitsland waar op initiatief van de grootste vakbond DGB een bouwonderneming is opgericht die zich toelegt op met name de volkshuisvesting. Je leeft nu eenmaal in een kapitalistisch systeem en daar moet je ook als vakbond in werken onder aanvaarding van alle mogelijke problemen. Met deze stellingname neemt de heer Boef een vrij eenzame positie binnen de vakbeweging in.

Ook de spaarbank zit in het systeem, met de extra normen die ze zichzelf heeft opgelegd waardoor de concurrentiestrijd om spaarders voor haar zwaarder is. Spaarders die de ASN in eerste instantie zoekt in de categorie links-denkend Nederland, wie dat ook precies mogen zijn. Ze probeert deze groep te bereiken via advertenties (zoals die van de Krugerrand, waar van de kant van de banken nog geen reaktie op is gekomen al is de inhoud van deze advertentie volgens de heer Boef wel een indirecte veroordeling van de banken die deze munt verhandelen.) in bladen als de VPRO-gids, de Volkskrant en Hervormd Nederland. Vooral lezers van laatstgenoemd blad blijken nog een aardig kapitaal in oude kousen te hebben. De ASN een spaarbank zoals ze zelf zegt, die rente geeft zonder bijsmaak. Smaken kunnen verschillen natuurlijk.

JJS, HvdH

Tijdschema verkiezing student-leden universiteitsraad en leden van de (sub- of inter-)faculteitsraden 1982

17 februari t/m 23 februari

ter inzagelegging verzoeken tot wijziging en ambtshalve verbeteringen; in deze periode kan tegenspraak op deze verzoeken en ambtshalve verbeteringen worden ingediend

5 maart en 8 maart

KANDIDAATSTELLING op kamer 417 in het Maagdenhuis; de vastgestelde kiezersregisters liggen in de hal ter inzage

9 maart

gelegenheid tot herstel van verzuimen in de kandidatenlijsten

5 april t/m 26 april

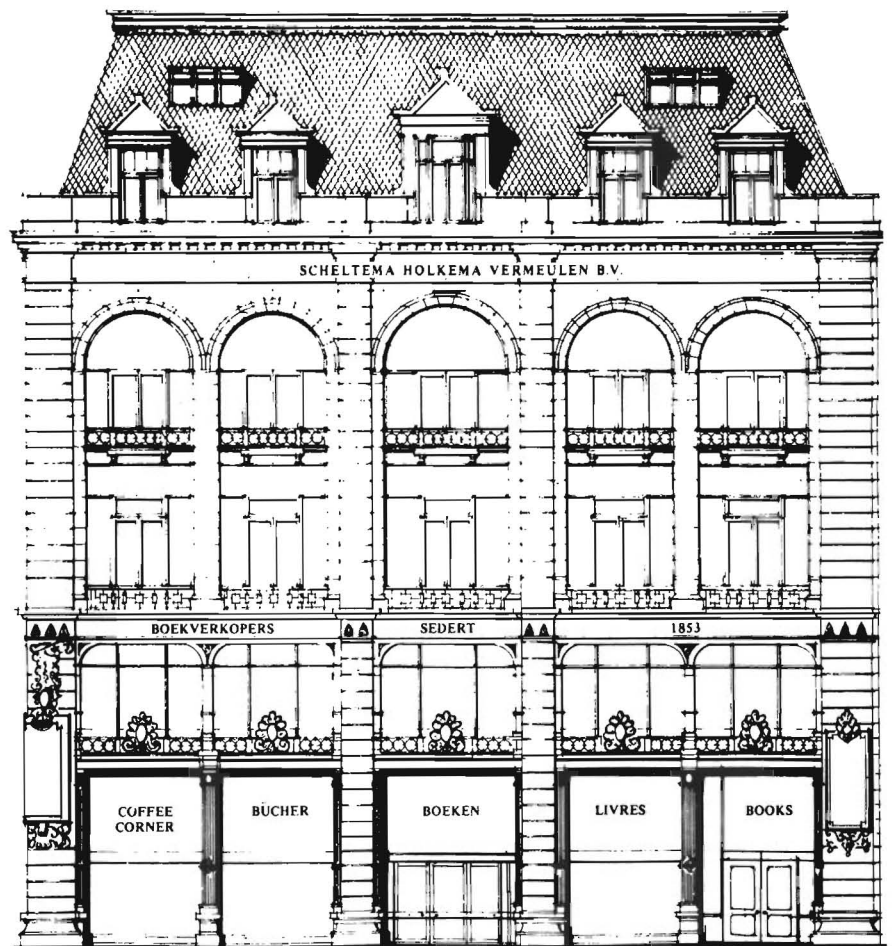
schriftelijke stemming

inlichtingen: 525 27 25
525 27 39

SCHELTEMA HOLKEMA VERMEULEN B.V.

Sinds 1 maart 1981 met een sterk uitgebreide afdeling economische wetenschappen voor een ruime keuze op het gebied van: accountancy, financiering, automatisering, marketing, organisatie, economie en geografie.

- G. J. Weijers - Industriepolitiek. Een onderzoek naar de vormgeving van het overheidsbeleid gericht op industriële sectoren. Stenfert Kroese, 1982 f 42,50
- Red. P. Verloren van Themaat - Bedrijven in moeilijkheden 1981. Globale en specifieke, economische, sociale, ordepolitieke en juridische aspecten. Tjeenk Willink, 1982 f 39,50
- M. Desai - Testing monetarism F. Pinter, 1981 f 84,75
- A. Madsen - Private power. Multinational corporations and their role in the survival of our planet. Abacus, 1981 f 18,40
- Werkgroep De Rode Draad - De crisis te lijf. Een ander sociaal-democratisch beleid. Spectrum, 1981 f 12,95
- The welfare state in crisis. An account of the conference on social politics in the 1980's. 20-23 oct. 1981. OECD, 1981 f 38,50
- The Global 2000 Report to the president. Entering the 21st century. (Commissioned by Carter, disregarded by Reagan) Penguin, 1982 f 48,15
- Dirk Perthel - Laws of development, indicators of development and their effects on economic growth. Proefschrift U.v.A., 1981 f 20,00
- J.E. Meade - Stagflation volume 1: Wage-fixing Allen & Unwin, 1982 f 34,05
- Julian le Grand - The strategy of equality. Redistribution and the social services. Allen & Unwin, 1982 f 29,75
- Ben Fine - Theories of the capitalist economy Edward Arnold, 1982 f 34,05
- Ed. David W. Pearce - The dictionary of modern economics MacMillan, 1981 f 80,60
- I. van der Zijpp - Administratie en bedrijfs economische analyse. Stenfert Kroese, 1982 f 79,50
- William G. Ouchi - Theory Z. How American business can meet the japanese challenge. Avon, 1982 f 11,50

scheltema holkema vermeulen bv

boekverkopers sedert 1853

spui 10 1012 WZ amsterdam holland tel. 020-267212